

СЛОВО О ПАСХИ

Περὶ Πάσχα

Μελίτωνος Σάρδεων

Св. Мелитон Сардски¹

Пролог

1. Ἡ μὲν γραφή τῆς Ἑβραϊκῆς ἐξόδου ἀνέγνωσται, καὶ τὰ ῥήματα τοῦ μυστηρίου διασεσάφηται πῶς τὸ πρόβατον θύεται καὶ πῶς ὁ λαὸς σώζεται.

2. Τοῖνυν ξύνετε, ὦ ἀγαπητοί· οὕτως ἐστὶν καινὸν καὶ παλαιόν, ἀίδιον καὶ πρόσκαιρον, φθαρτὸν καὶ ἀφθαρτον, θνητὸν καὶ ἀθάνατον τὸ τοῦ πάσχα μυστήριον·

3. παλαιὸν μὲν κατὰ τὸν νόμον, καινὸν δὲ κατ[ὰ τὸν] λόγον,

1. Писмо о изласку Јевреја је прочитано,² и речи тајне су разјашњене: као овца коље се, и као народ спасава се.³

2. Тако возљубљени разумите – ово је ново и старо,⁴ вечно и времено,⁵ пропадиво и непропадиво,⁶ смртно и бесмртно Пасхе тајинство.⁷

3. Старо по закону ново по Речи,⁸ временито кроз прао-

¹ О Св. Мелитону Сардском сачувано је врло мало података. Иако је, према Јевсевијевој *Црквеној историји* био веома поштован, већ Блажени Јероним о њему зна само преко Јевсевија. Не знамо ни када је тачно живео, али је извесно да је учествовао на Сабору у Лаодикији 167. године. Као и већина малоазијских хришћана припадао је квартодециманима (тј. онима који су Васкрс обележавали када и Јевреји Пасху – 14. нисана).

² Мисли се на Изл. 12, 3–32.

³ Уп. Изл. 12, 21.27; Пнз. 16, 2; Ис. 53, 7; Лк. 22, 16; 1. Кор. 5, 7; 1. Пт. 1, 18; 2, 10; Тит. 2, 14; Јуд. 5.

⁴ Уп. Мт. 13, 52.

⁵ 2. Кор. 4, 18.

⁶ 2. Кор. 4, 18.

⁷ Јн. 1, 17; 2. Кор. 3, 1–16; Јустин, *Разговор с Трифоном* 40, 1.

⁸ καινὸν δὲ κατὰ τὸν λόγον – овде Св. Мелитон користи игру речи, користећи појам логос који означава и разум (шире: *μυροσῆ*), и Логос (Реч) Божији

πρόσκαιρον διὰ τὸν [τύπον], αἰῖδιον διὰ τὴν χάριν, φθαρετὸν διὰ τὴν τοῦ προβάτου σφαγὴν, ἀφθαρτον [διὰ τὴν] τοῦ κυρίου ζωὴν, θνητὸν διὰ τὴν [ἐν τῇ γῆ] ταφὴν, ἀθάνατον διὰ τὴν ἐκ [νεκρῶν] ἀνάστασιν

4. παλαιὸς [μὲν ὁ νόμος], [καινὸς δὲ ὁ] λόγος, πρόσκαιρος ὁ τύπος, [αἰῖδιος ἢ χάρις], [φ]θα[ρτὸν τὸ πρόβατον], [ἀφθαρτος ὁ κύριος], [σφαγαίς ὡς ἀμνός], [ἀναστὰς ὡς θεός]. [Καὶ γὰρ „ὡς πρόβατον εἰς σφαγὴν ἤχθη“], [ἀλλ’ οὐδὲ πρόβατον ἦν] [καὶ ὡς ἀμνὸς ἀφωνος], [ἀλλ’ οὐδὲ ἀμνὸς ἦν· ὁ μὲν γὰρ τύπος [ἐγένετο], [ἡ] δὲ ἀλήθεια ηὔρισκετο.

5. Ἀντὶ γὰρ τοῦ [ἀμνοῦ θε] ὅς ἐγένετο καὶ ἀντὶ τοῦ προβάτου ἀν[θρώπου], [ἐ]ν δὲ τῷ ἀνθρώπῳ Χριστός, ὃς κενώρηκεν [τὰ] πάντα.

6. Ἦ γοῦν τοῦ προβάτου σφαγὴ καὶ ἡ τοῦ πάσχα πομπὴ καὶ ἡ τοῦ νόμου γραφὴ εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν κενώρηκεν, δι’ ὃν τὰ πάντα ἐν τῷ πρεσβυτέρῳ νόμῳ ἐγένετο, μᾶλλον δὲ ἐν τῷ νέῳ λόγῳ.

7. Καὶ γὰρ ὁ νόμος λόγος ἐγένετο καὶ ὁ παλαιὸς καινός, – συνεξελεθῶν ἐκ Σιών καὶ Ἰερουσαλήμ – καὶ ἡ ἐντολὴ

браз, вечно кроз благодат, кроз заклање овце пропадиво, кроз живот Господњи непропадиво, кроз погребење у земљи – смртно, кроз васкрсење из мртвих – бесмртно.

4. Стари закон – нова Реч, времени праобраз – вечна благодат, пропадива овца – непропадиви Господ, као јагње заклан – васкрсе као Бог. Јер „као овца на заклање би вођен“⁹ али овца не беше, и као јагње безгласно, али јагње не беше. Јер то беше праобразом,¹⁰ а ово се као истина нађе.

5. Јер место јагњета – Бог постаде,¹¹ и уместо овце – човек, у човеку – Христос, који је у себе сместио све.¹²

6. И ево, овце заклање и Пасхе празновање и закона писање у Христу смести се,¹³ кроз кога све у старом закону бише, и у новој речи још више.¹⁴

7. Јер закон – Реч постаде, и стари – нови – изишавши из Сиона и Јерусалима¹⁵ – заповест бла-

– Христа. О овоме опширније види: R. Cantalamessa, „Méliton de Sardes. Une christologie antignostique du IIe siècle“, *Revue des Sciences Religieuses* XXXVII (1963), 11–14.

⁹ Ис. 53, 7.

¹⁰ τύπος – образ, праобраз, тип, пралик.

¹¹ Јн. 1, 14.29.36.

¹² Уп. 1. Кор. 8, 6; Гал. 3, 28; Еф. 4, 10; Кол. 1, 15–18; Јевр. 1, 3. Овде се Мелитон наставља на Ап. Павла: „Да буде Христос све у свему“. Као нови Адам, Христос је Онај који у себи возглављује читаву творевину. У личности Сина Божијег сједињује се тварно и нетварно, и Он у себе смешта све. Све треба да постоји тако, што ће бити уличносно (сетимо се каснијег израза *enipostaton*) у Христу.

¹³ Уп. Мт. 5, 17; Рим. 10, 4

¹⁴ μᾶλλον δὲ ἐν τῷ νέῳ λόγῳ – у новом устројству.

¹⁵ Ис. 2, 3; Мих. 4, 2.

χάρις, καὶ ὁ τύπος ἀλήθεια, καὶ ὁ ἀμνὸς υἱός, καὶ τὸ πρόβατον ἄνθρωπος, καὶ ὁ ἄνθρωπος θεός.

8. Ὡς γὰρ υἱὸς τεχθεὶς, καὶ ὡς ἀμνὸς ἀχθεὶς, καὶ ὡς πρόβατον σφαγεὶς, καὶ ὡς ἄνθρωπος ταφείς, ἀνέστη ἐκ νεκρῶν ὡς θεός, φύσει θεὸς ὢν καὶ ἄνθρωπος.

9. Ὅς ἐστὶν τὰ πάντα καθ' ὃ κρίνει νόμος, καθ' ὃ διδάσκει λόγος, καθ' ὃ σώζει χάρις, καθ' ὃ γεννᾷ πατήρ, καθ' ὃ γεννᾶται υἱός, καθ' ὃ πάσχει πρόβατον, καθ' ὃ θάπτεται ἄνθρωπος, καθ' ὃ ἀνίσταται θεός.

10. Οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, „ὧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.“

***

11. Τοῦτό ἐστιν τὸ τοῦ πάσχα μυστήριον, καθὼς ἐν τῷ νόμῳ γέγραπται, ὡς μικρῶ πρόσθεν ἀνέγνωσαι. Δηγήσομαι δὲ τὰ ῥήματα τῆς γραφῆς, πῶς ὁ θεὸς ἐντέλλεται Μωυσεῖ ἐν Αἰγύπτῳ, ὅπου τὸν βούλεται τὸν μὲν

годат постаде, и праобраз – истина, и јагње – Син, и овца – човек, и човек – Бог.

8. Јер као Син роди се и као јагње поведе се, као овца би заклан, као човек погребен, као Бог из мртвих васкрсе будући по природи Бог и човек.¹⁶

9. Он који обухвата све,¹⁷ који суди – закон, који учи – Логос, који спасава – благодат, који рађа – Отац,¹⁸ који је рођен – Син, који страда – овца, који је покопан – човек, који васкрсе – Бог.

10. Он је Исус Христос – коме слава вавек. Амин.

***

11. То је Пасхе тајинство¹⁹ у Закону што је написано о чему смо укратко прочитали. Реч Писма о томе објасних, како Бог у Египат посла Мојсија, када је хтео да Фараона казни

¹⁶ Ево једног древног, ранохришћанског исповедања две природе у Христу – божанске и човечанске. Једино ако је Христос истинити Бог и истинити човек и ми можемо имати са Њим истиниту заједницу, односно истинито спасење.

¹⁷ Уп. 1. Кор. 15, 28; Кол. 1, 19; 3, 11; Еф. 1, 23. Видети такође и Климент Александријски, *Педагог* 3, 101, 3, као и Иринеј Лионски, *Против јереси* 1, 1, 5; 4, 20, 2.

¹⁸ Овде се о Христу говори као о „Оцу“ у *икономијском*, а не у *тхеолошком* смислу. Мелитон овде свакако нема у виду међутројични однос, већ Христа назива Оцем због његове улоге у спасењу творевине.

¹⁹ Св. Мелитон је у Прологу свог списа јасно поставио *тхеолошки оквир* за разумевање догађаја које описује. Но треба имати у виду да ту није само реч о прошлим догађајима који су указивали на неке касније догађаје (конкретно из живота Христовог). То је свакако присутно, али овде постоји још једна, есхатолошка димензија. Тако у стиху 5 читамо: „Који у себе смести све“, и касније „који суди – закон“ у стиху 9. Јасно је да је Христос судија у ствари Христос који ће доћи, Христос који долази. Управо у томе – у будућем Царству Божијем налази се потпуно испуњење „тајинства Пасхе“. Спасење ће бити испуњено када Христос буде дошао да суди свету, када Царство Божије постане опипљива реалност.

Φαραώ δησαι ὑπὸ μάστιγα, τὸν δὲ Ἰσραήλ
λύσαι ἀπὸ μάστιγος διὰ χειρὸς Μωυσέως.

12. „Ἴδου γὰρ, φησίν, λήμψη
ἄσπιλον ἀμνὸν καὶ ἄμωμον, καὶ ἐσπέρας
σφάξεις αὐτὸν με[τὰ] τῶν υἱῶν Ἰσραήλ,
καὶ νύκτωρ ἔδεσθε αὐτὸν [με]τὰ σπουδῆς,
καὶ ὅστούν οὐ συντρίψετε αὐτοῦ.

13. [Οὕτως, φησίν, ποιήσεις· ἐν
μῆ νυκτί ἔδε[σθε α]ὐτὸν κατὰ πατριᾶς
καὶ δήμους, [περιε]ζωσμένοι τὰς
ὀσφύας ὑμῶν [καὶ αἱ ῥάβ]δοι ἐν ταῖς
χερσίν ὑμῶν. Ἔστιν [γὰρ τοῦτ]ο πάσχα
κυρίου, μνημόσυνον αἰώ[νιον τοῖς υἱοῖ]
ἰς Ἰσραήλ.

14. Λαβόντες δὲ τὸ τοῦ προ[βάτου]
αἷμα [χρίσατε] τὰ πρόθυρα τῶ[ν οἰκιῶν]
ὑμῶν [τιθέντες ἐπὶ τοὺς σταθμοὺς τῆς
εἰσόδου τὸ σημεῖον τοῦ αἵματος εἰς
δυσωπίαν τοῦ ἀγγέλου]. [Ἴδου γὰρ,
πατάξω Αἴγυπτον καὶ ἐν μῆ νυκτί ἀτεκνω]
θήσεται ἀπὸ κτήνους ἕως ἀν[θρώπου].“

15. Τότε Μωυσῆς σφάξας τὸ
πρό[βατον] [καὶ] νύκτωρ διατελέσας
τὸ μυστήριον με[τὰ] τῶν υἱῶν Ἰσραήλ
ἐσφράγισεν [τὰς τῶν] οἰκιῶν θύρας εἰς
φρουρὰν τοῦ λαοῦ [καὶ] εἰς δυσωπίαν
τοῦ ἀγγέλου.

16. Ὅπότε δὲ τὸ πρό[βατον]
σφάζεται καὶ τὸ πάσχα βιβρώ[σκει]
ται καὶ τὸ μυστήριον τελεῖται καὶ
ὁ λαὸς εὐφραίνεται καὶ ὁ Ἰσραήλ
σφραγίζεται, τότε ἀφίκεται ὁ ἄγγελος

подвргне, а Израиља да од ка-
зне избави руком Мојсијевом.

12. „Узми, каже, Јагње чисто
и непорочно, и увече заједно са
синовима Израиљевим закољи
га, а ноћу га једите с пажњом, и
кости његове немојте сломити.

13. Тако говорите и чините. За
једну ноћ га поједите по домови-
ма и по родовима вашим, опасав-
ши бедра ваша, и жезал нека буде
у руци вашој. Јер ово је Пасха Го-
сподња, вечни спомен синовима
Израиљевим.

14. Узевши крв овце пома-
жите двери домова ваших, и ста-
вите на горњи праг знак крви
за устрашење анђела. Јер ја ћу
поразити Египат, и у једној но-
ћи остаће бездетан, од човека до
живинчета.“²⁰

15. Тада Мојсије, заклавши
овцу и савршивши ноћу тајну за-
једно са синовима Израиљевим,
запечатити врата домова да зашти-
ти људе и устраши анђела.

16. Када се овца коље и Пас-
ха када се једе, тајна када се са-
вршава, народ када се радује,
и Израиљ када се запечаћује,²¹
тада долази Анђео који поража-
ва Египат.²² У тајну неупућеног,

²⁰ Изл. 12, 3–12.

²¹ Овај израз: „Ἰσραήλ σφραγίζεται“ – „Израиљ се запечаћује“ јасно упућује на тајну уласка у евхаристијску заједницу кроз Свето Крштење и Миропомазање, у коме се прима „печат дара Духа Светога“. Видети F. J. Dölger, *Sphragis*, Paderborn 1914.

²² Сматрамо да се и на овом месту јасно види евхаристијска типологија, којом је цео спис Светог Мелитона натопљен. Он говори о Пасхи Израиљевој, стално имајући на уму Нови Израиљ – Цркву Христову. Христос је Истинито Јагње пасхално, заклано за живот света. Он је Тај који побеђује „анђела смрти“.

πατάσσειν Αἴγυπτον]. Τὴν ἀμύητον τοῦ μυστηρίου, τὴν ἄμοιον τοῦ πάσχα, τὴν ἀσφράγιστον τοῦ αἵματος, τὴν ἀφρούρητον τοῦ πνεύματος, τὴν ἔχθραν, τὴν ἀπιστον

17. ἐν μιᾷ νυκτὶ πατάξας ἠτέκνωσεν. Περιελθὼν γὰρ τὸν Ἰσραὴλ ὁ ἄγγελος καὶ ἰδὼν ἐσφραγισμένον τῷ τοῦ προβάτου αἵματι, ἦλθεν ἐπ' Αἴγυπτον, καὶ τὸν σκληροτράχηλον Φαραὼ διὰ πένθους ἐδάμασεν, ἐνδύσας αὐτὸν οὐ στόλην φαιάν οὐδὲ πέπλον περιεσχισμένον, ἀλλ' ὅλην Αἴγυπτον περιεσχισμένην, πενθοῦσαν ἐπὶ τοῖς πρωτοτόκοις αὐτῆς.

18. Ὅλη γὰρ Αἴγυπτος, γενηθεῖσα ἐν πόνοις καὶ πληγαῖς, ἐν δάκρυσιν καὶ κοπετοῖς, ἀφίκετο πρὸς Φαραὼ ὅλη πενθήρης, οὐ μόνον τῷ σχήματι, ἀλλὰ καὶ τῇ ψυχῇ, περιεσχισμένη οὐ μόνον τὰς στόλας τῆς περιβολῆς, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαστοὺς τῆς τρυφῆς.

19. Ἦν δὲ καινὸν θέαμα ἰδεῖν, ἔνθα κοπτομένους, ἔνθα κωκύοντας, καὶ μέσον Φαραὼ πενθήρης, ἐπὶ σάκκῳ

који у Пасхи не учествује,²³ крвљу незапечаћеног, Духом незаштићеног,²⁴ непријатеља, невернога, за једну ноћ порази, и бездетним учини.

17. Јер анђео обишавши Израил и видевши га запечаћеног крвљу јагњета, отиде на Египат, и тврдоглавога Фараона кроз плач укроти, не оденувши само њега у одећу жалости и у хаљину подерану,²⁵ него и сав Египат у подерано зави, док рида за првенцима својим.

18. Јер сав се Египат у болу и ранама роди, у сузама и ридању, и Фараону ожалошћен приђе, не толико изгледом него у души. Не беху подеране само хаљине њихове, већ и уживање њихово у грудима.

19. И нови приказ се показује: једни се удараше, други ридаше, а посред њих Фараон плакаше, у

²³ Реч ἄμοιος има значење „онај који не учествује“, „избачен“, „одстрањен“. Ову реч употребљава и Јевсевије у својој *Црквеној историји* за човека који „не учествује у апостолској харизми“ (*His. Eccl.* 5, 1, 49). Међутим, овај израз код Св. Григорија Ниског (*PG* 45, 92A) има значење неучествовања у Тајни Крштења. Ако знамо да је и у *Омилијама* (псеудо) Климентовим (*Hom. Clem.* 13, 9) овај израз коришћен за оне који су „одлучени“ будућих рајских добара, чини нам се сасвим умесно да ово место код Св. Мелитона схватимо са двојним значењем. Прво би било буквално и односило би се заиста на оне који не учествују у пасхалној вечери у време Мојсијево, док би се секундарно (или примарно?) ове речи односиле на оне који не учествују у хришћанској Пасхи – Евхаристији.

²⁴ Овде имамо јасну алузiju на Крштење и на учешће у Светој Евхаристији. У то време још је важила *disciplina arcana*, тако да је о Евхаристији било забрањено писати (и говорити пред некрштеним). Зато из овог времена налазимо углавном на песничке изразе у вези са Евхаристијом, као што је овај. Ондашњим слушаоцима Св. Мелитона – крштеним хришћанима који су учествовали у прослављању Пасхе Господње – Васкрсења Христовог, било је сасвим јасно, да као што је древна Пасха јудејска била праобраз истините Пасхе Христове, тако су и древни Израјлици били праобраз истинитог Израјла, истинитог народа Божијег – хришћана.

²⁵ У старозаветно доба, а и касније, на Истоку је био обичај да се жалост за преминулим изражава цепањем хаљина.

καὶ σποδῶ καθήμενον, περιβεβλημένον τὸ [ψηλα]φητὸν σκότος ὡς ἰμά[τιον] [πενθι]κόν, περιεζωσμένον ὄλ[ην] Αἴγυπτον] ὡς κιθῶνα πένθους.

20. [Ἦν γὰρ περικει]μένη Αἴγυπτος τὸν Φα[ραῶ] ὡς περι[βολή] κακκυτῶ. Τοι[οῦτος] [ύφάνθη κιθῶν τῶ] τυραννικῶ σώματι, τ[ιοαύτην ἐνέδυσ]εν στολήν τ[ὸν σκληρὸν Φαρα]ῶ ὁ [τῆς] [δικαιοσύνης ἀγγελος πένθος πικρὸν] [καὶ σκότος ψηλαφητὸν] [καὶ ἀτεκνίαν]. [Καὶ ἦν ἐπὶ τῶν πρωτοτόκων αὐτῆς ἦν γὰρ ταχινὸς καὶ] [ἀκόρεστος] ὁ τῶν πρωτοτόκων θάνατος.

21. Ἦν [δὲ καιν]ὸν τροπαιον ἰδεῖν ἐπὶ τῶν πιπ[τόντων] [νε]κρῶν ἐν μιᾷ ῥοπῇ. Καὶ ἐγένετο τοῦ θανάτου τροφή ἢ τῶν κειμένων τροφή.

22. Καινήν δὲ συμφορὰν, ἐὰν ἀκούσητε, θαυμάσετε. Τάδε γὰρ περιέσχεν τοὺς Αἰγυπτίους, νῦξ μακρὰ καὶ σκότος ψηλαφητὸν καὶ θάνατος ψηλαφῶν καὶ ἄγγελος ἐκθλίβων καὶ ἄδης καταπίνων τοὺς πρωτοτόκους αὐτῶν.

23. Τὸ δὲ καινότερον καὶ φοβερώτερον ἀκοῦσαι ἔχετε. Ἐν τῶ ψηλαφητῶ σκότει ὀάψηλάφητος θάνατος ἐκρύβετο, καὶ τὸ μὲν σκότος ἐψηλάφων οἱ δυστυχεῖς Αἰγύπτιοι, ὁ δὲ θάνατος ἐξεραυνῶν ἐψηλάφα τοὺς πρωτοτόκους τῶν Αἰγυπτίων τοῦ ἀγγέλου κελεύοντος.

24. Εἴ τις οὖν ἐψηλάφα τὸ σκότος, ὑπερ τοῦ θανάτου ἐξήγετο.

костреты и пепелу седећи,²⁶ као одећом бола, најцрњом тамом об-узет, и сав се Египат плачем, као хитоном одену.

20. Јер пред фараоном Египат лежаше, као одежа плача. Такав се хитон показа на телу непријатеља, у такву одежу Анђео правде²⁷ обуче тврдокорног Фараона: у плач горки, у таму непрегледну, у бездетност га одену. И беше анђео над првенцима египатским, и брза и незасита беше смрт првенаца његових.

21. И могао се видети нови споменик мртвима, на један миг палима, и они што /у постељи/ лежаше храном смрти постадоше.

22. За нову несрећу ако чујете – зачудите се, јер се тада Египћани обукоше, у ноћ дугу и у таму непрозирну.²⁸ И смрт налази, и анђео погубљује,²⁹ и ад одвлачи првенце њихове.

23. Али, где – о новијем и страшнијем ћете чути. У непрозирној таму, ненасита смрт се сакри, и по таму пипаше несрећни Египћани, и смрт прождре првородне, по наредби Анђела.

24. Таме ко се коснуо, смрт га одведе. Ко од првородних ру-

²⁶ Јон. 3, 6.

²⁷ „Анђео правде“ који се овде помиње има христолошку конотацију. Још је Филон Александријски тог Анђела изједначавао са Логосом, тако да је вероватно да је у свести раних хришћана постојала основа за овакву типологију са Христом – сунцем правде. Не бисмо били склони да овде видимо неку нарочиту христологију, како то поједини научници заговарају. Пре ће бити да је реч о згодном типолошком поређењу коме је Свети Мелитон био веома склон, јер је његов циљ био не да хришћанима преда интелектуално знање о догађајима из прошлости, већ да им укаже на егзистенцијални значај који су ти догађаји имали за њих.

²⁸ Уп. Изл. 10, 21.

²⁹ Уп. Пс. 34, 5.

Εἴ τις πρωτότοκος χειρὶ σκοτεινὸν σῶμα ἐναγκαλισάμενος, τῇ ψυχῇ ἐκδειματωθεὶς οἰκτρὸν καὶ φοβερὸν ἀνεβόησεν· „Τίνα κρατεῖ ἡ δεξιὰ μου; Τίνα τρέμει ἡ ψυχὴ μου; Τίς μοι σκοτεινὸς περικεῖται ὄλω τῷ σώματι; Εἰ μὲν πατήρ, βοήθησον, εἰ δὲ μήτηρ, συμπάθησον, εἰ δὲ ἀδελφός, προσλάλησον, εἰ δὲ φίλος, εὐστάθησον, εἰ δὲ ἐχθρός, ἀπαλλάγηθι, οἷ πρωτότοκος ἐγώ.“

25. Πρὸ δὲ τοῦ σιωπῆσαι τὸν πρωτότοκον, ἡ μακρὰ σιω[πῆ] κατέσχευεν αὐτὸν προσειποῦσα· „Πρωτότοκος ἐμὸς εἶ ἐγώ σοι πέπρωμαι ἢ τοῦ θ[α]ν[ά]του σιωπῆ.“

26. Ἔτερος δὲ τις πρωτότοκος, νοήσας τὴν τῶν πρωτοτόκων ἄλωσιν, ἑαυτὸν ἀπηρεῖτο, ἵνα μὴ θάνῃ πικρῶς· „Οὐκ εἰμι πρωτότοκος, τρί[τῳ] γεγέννημαι καρπῷ.“ Ὁ δὲ ψευσθῆναι [μὴ] δυνάμ[ενος] τοῦ πρωτοτόκου προσ[ή]πτετο· [πρη]ν ἦς δὲ ἔπιπτε σιγῶν. [Ἔ]πὸ δὲ μιὰν ῥοπ[τ]ὴν ὁ πρωτότοκος κ[αρ]πὸς τῶν Αἰγυπ[τ]ίων ἀπώλει[το]. Ὁ πρωτόσπορος, ὁ πρωτότοκος, ὁ ποθητός, ὁ περιψηκτός ἐδαφίσθη χαμαί, οὐχ ὁ τῶν ἀνθρώπων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀλόγων ζῶων.

27. Μύκημα δὲ ἐν τοί[ς] πεδίοις] τῆς γῆς ἠκούετο ἀποδυρομ[ένων] κτηνῶν] ἐπὶ τῶν τροφίμων αὐτῶν] κα[ὶ] γὰρ] [δάμαλις] ὑπόμοσχος καὶ ἵππος ὑπόπωλ[ος] καὶ τὰ] λοιπὰ κτήνη λοχευόμενα καὶ σ[π]αργῶν] τα πικρὸν καὶ ἐλεεινὸν ἀπωδύρο[ν]το ἐπὶ] τῶν πρωτοτόκων καρπῶν.

28. Οἰμωγὴ δὲ καὶ κοπετὸς ἐπὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων [ἀπω]λεία ἐγένετο, ἐπὶ τῇ τῶν πρωτοτόκων νε[κρῶν]. Ὅλη γὰρ ἐπώζεσεν Αἰγυπτος ἀπὸ τῶν ἀτάφων σωμάτων.

29. Ἦν δὲ θεάσασθαι φοβερὸν θέαμα, τῶν Αἰγυπτίων μητέρας λυσικόμους, πατέρας λυσιφρονας, δεινὸν ἀνακωκύνοντας τῇ Αἰγυπτιακῇ φωνῇ·

ком ухвати тело таме душа му се преплаши, кукавно и у страху он повика: „Ко се дохвати деснице моје? Од кога дрхти душа моја? Ко тамом обви све тело моје? Ако си ти оче – помагај, ако си ти мајко – сажали се, ако си ти брате – говори ако си пријатељ – стани, ако си непријатељ – одступи, јер ја сам прворођени.“

25. Замукну прворођени, ду-бока тишина га обви говорећи: „Првенац ти си мој! Предназначен мени, тишини смрти.“

26. А неки други првородни, видевши да /смрт/ хвата такве, порече себе, да горком смрћу не умре: „Нисам прворођени, као трећи родих се.“ Али превара првороднога немоћна би, и он у ћутању паде. У једноме трену, првородни пород египатски погибе. Првозачети, првородни, жељени, као заклан на земљу паде, и не само од људи него и од животиња бесловесних.

27. Рика се по свој земљу зачу, јер животиње оплакиваше пород свој. Јер телад и ждребад, и друге /младе/ рођене и млеко храњене, горко и тужно оплакиваше /животиње/ прворођене своје.

28. Ридање и плач би због погибли људи, за мртвим првороднима. И сав се Египат смрадом испуни од тела непогребених.

29. Страшан се приказ указа, мајке египатске са распуштеним косама, оци разума помућеног на језику египатском страшно

„Δυστυχεῖς ἠτεκνώμεθα ὑπὸ μίαν ῥοπήν ἀπὸ τοῦ πρωτοτόκου καρποῦ.“ Ἦσαν δὲ ἐπὶ μασῶν κοπτόμενοι, χερσὶν τύπτοντες κροτήματα ἐπὶ τῆς τῶν νεκρῶν ὀρχήσεως.

30. Тогаυτή συμφορὰ περιέσχεν Αἴγυπτον, ἄφνω δὲ ἠτέκνωσεν αὐτήν. Ἦν δὲ ὁ Ἰσραὴλ φρουρούμενος ὑπὸ τῆς τοῦ προβάτου σφαγῆς, καὶ γε συνεφωτίζετο ὑπὸ τοῦ χυθέντος αἵματος, καὶ τεῖχος ἠύρισκετο τοῦ λαοῦ ὁ τοῦ προβάτου θάνατος.

31. Ὡ μυστηρίου καινοῦ καὶ ἀνεκδιγήτου ἢ τοῦ προβάτου σφαγῆ ἠύρισκετο τοῦ Ἰσραὴλ σωτηρία, καὶ ὁ τοῦ προβάτου θάνατος ζωὴ τοῦ λαοῦ ἐγένετο, καὶ τὸ αἶμα ἐδυσώπησεν τὸν ἄγγελον.

32. Λέγε μοι, ὦ ἄγγελε, τί ἐδυσωπήθης, τὴν τοῦ προβάτου σφαγῆν ἢ τὴν τοῦ κυρίου ζωὴν, τὸν τοῦ προβάτου θάνατον ἢ τὸν τοῦ κυρίου τύπον, τὸ τοῦ προβάτου αἶμα ἢ τὸ τοῦ κυρίου πνεῦμα;

33. Δῆλος εἶ δυσωπηθεὶς εἰδῶν [τὸ] τοῦ κυρίου μυστήριον ἐν τῷ προβάτῳ γινόμενον, τὴν τοῦ κυρίου ζωὴν ἐν τῇ τοῦ προβάτου σφαγῇ, τὸν τοῦ κυρίου τύπον ἐν τῷ τοῦ προβάτου θανά[τῳ]. Διὰ τοῦτο οὐκ ἐπάταξας τὸν Ἰσραὴλ, ἀ[λλὰ μόν]ην Αἴγυπτον [ἡτ]έκνωσας.

34. Τί [τοῦτο τὸ και]νὸν μυστήριον, [Αἴγυπ]τον με[ν πατα]χθῆναι εἰς ἀπώλ[ειαν], [τὸν] δὲ Ἰσραὴλ φυλα[χθῆναι] εἰς σωτη[ρίαν]; [Ἀκούσατε τὴν δύ]ναμιν τοῦ μυς[τηρίου].

35. [Οὐδὲν ἐστιν, ἀγα]πητοί, τ[ὸ] λεγόμε[νον καὶ γινόμενον] [δίχα

викаше: „У једном тренутку страшно бездетни остадосмо, без прворођених нађосмо се.“ У груди себе бише, и у том плесу смрти рукама се удараше.

30. Несрећа таква на Египат долете, ненадано му децу његову оте. А Израилъ закланом овцом заштићен би, и проливеном крвљу се просветли³⁰ и смрт овце стеном народа се нађе.

31. О тајинства новог и неизрецивог! Заклање овце Израилъ избави, и смрт овце живот народа постаде, и крв њена Анђела одврати.

32. Реци ми Анђеле, зашто си се одвратио? Ради овце заклане или ради живота Господњег? Ради смрти овце или праобраза Господњег, ради крви овце или ради Духа Господњег?

33. Јасно је да си се устрашио, тајинство Господње видећи у овци скривено, живот Господњи – у овци заклоној, у смрти овце – образ Господњи. Тога ради Израилъ ниси поразио, а Египат си бездетним учинио.

34. Тајинство ново какво је: Египат у погибљи поражен а Израилъ за спасење сачуван? О сили тајне послушајте!

35. О чему се говорило и што се догодило, љубљени, ништа није без значења³¹ и предзнамења. Јер све што се

³⁰ Овде глагол συνεφωτίζω јасно указује на крштењску праслику старозаветне Пасхе, како је Свети Мелитон види.

³¹ Св. Мелитон жели да укаже на типолошки смисао старозаветних догађаја. Ништа што се тада догодило није без παραβολῆς – без параболе, поуке – сходно томе значења – није неvezано за стварност новозаветног живота Цркве.

παραβολῆς καὶ προκεντήματος. Πάντα ὅσα ἐὰν γίνεται καὶ λέγεται, παραβολῆς τυγχάνει] – [τὸ μὲν λεγόμενον παραβολῆς], [τὸ δὲ γινόμενον προτυπώσεως] – [ἵνα ὡς ἂν τὸ γινόμενον διὰ τῆς προτυπώσεως δ] εἴκνυται, οὕτως καὶ τὸ λεγόμενον [διὰ τῆς] παραβολῆς φωτισθῆ.

36. 'Εἰ μὴ' ἐπὶ προκατασκευῆς ἔργον οὐκ ἀνίσταται. Ἡ οὐ τὸ μέλλον διὰ τῆς τυπικῆς εἰκόνας ὁράται; Διὰ τοῦτο δὴ τοῦ μέλλοντος γίνεται προκεντήμα ἢ ἐκ κηροῦ ἢ ἐκ πηλοῦ ἢ ἐκ ξύλου, ἵνα τὸ μέλλον ἀνίστασθαι ὑψηλότερον ἐν μεγέθει καὶ ἰσχυρότερον ἐν δυνάμει καὶ καλὸν ἐν σχήματι καὶ πλούσιον ἐν τῇ κατασκευῇ διὰ μικροῦ καὶ φθαρτοῦ προκεντήματος ὁραθῆ.

37. Ὅποταν δὲ ἀναστῆ πρὸς ὁ ὁ τύπος, τό ποτε τοῦ μέλλοντος τὴν εἰκόνα φέρον, τοῦτ' ὡς ἀχρηστον γινόμενον λύεται, παραχωρήσαν τῷ φύσει ἀληθεῖ τὴν περὶ αὐτοῦ εἰκόνα. Γίνεται δὲ τό ποτε τίμιον ἄτιμον, τοῦ φύσει τιμίου φανερωθέντος.

38. Ἐκάστῳ γὰρ ἴδιος καιρός τοῦ τύπου ἴδιος χρόνος, τῆς ὕλης ἴδιος χρόνος. Τῆς ἀληθείας ποιεῖς τὸν τύπον. Τοῦτον ποθεῖς ὅτι τοῦ μέλλοντος ἐν αὐτῷ τὴν εἰκόνα βλέπεις. Προσκομίζεις τὴν ὕλην τῷ τύπῳ. Τοῦτον ποθεῖς διὰ τὸ μέλλον ἐν αὐτῷ ἀνίστασθαι. Απαρτίζεις τὸ ἔργον, τοῦτο μόνον

догађало или о чему се приповедало ради примера збило се: као приповест испричано – праобраз је, да би се оно што се збило праобразом показало, и да би се испричано праобразом просветлило.³²

36. Ако није предустројено не може се дело збити. И зар се будуће кроз икону подобија не открива? Јер се тако изобразење будућег савршава, као из воска, као из глине, као из дрвета, будуће видљивим постаде, величином веће, у снази силније, по облику прекрасно, по устројству богато, кроз мало и пропадиво видљиво постаде.

37. Јер када се збуде оно чега се праобразом јавило, онда то, што образ будућега садржаше као некорисно отпушта се, и образ по природи место уступа истини што делатно постоји. Што је у части било без части остаје, а заиста достојасно се пројављује.³³

38. Јер све своје време има, праобраз своје а стварност своје. Истине образ твориш. Желиш га јер у њему икону будућега гледаш. Стварност уместо образа приносиш. Њега желиш јер у ње-

³² Смисао, дакле, старозаветних догађаја је у томе што они представљају праобраз. Старозаветне параболe нам откривају тајински смисао новозаветних стварности. Али, старозаветне приповести могу бити схваћене тек ако се осветле светлом Новог Завета. Тако се испричано „праобразом просветљује“ тј. његов смисао бива јасан када се сагледа из перспективе онога чега је праобраз.

³³ Овде Св. Мелитон следује Апостолу Павлу. Стари Завет је био праобраз Христа и спасења у Христу. Каде је дошла истина – Христос – праобраз је изгубио част коју је докле имао, јер се појавила Истина коју је навештавао.

ποθεῖς, τοῦτο μόνον φιλεῖς, ἐν αὐτῷ μόνῳ τὸν τύπον καὶ τὴν ὕλην καὶ τὴν ἀλήθειαν βλέπων.

39. Ὡς γοῦν ἐν τοῖς φθαρτοῖς παραδείγμασιν, οὕτως δὴ καὶ ἐν τοῖς ἀφθάρτοις ὡς ἐν τοῖς ἐπιγείοις, οὕτως δὴ καὶ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. Καὶ γὰρ ἡ τοῦ κυρίου σωτηρία καὶ ἀλήθεια ἐν τῷ λαῷ προετυπώθη, καὶ τὰ τοῦ εὐαγγελίου δόγματα ὑπὸ τοῦ νόμου προεκκηρύχθη.

40. Ἐγένετο οὖν ὁ λαὸς τύπος προκεντήματος καὶ ὁ νόμος γραφὴ παραβολῆς, τὸ δὲ εὐαγγέλιον διήγημα νόμου καὶ πληρωμα, ἡ δὲ ἐκκλησία ἀπο[δο]χεῖον τῆς ἀληθείας.

41. Ἦν οὖν ὁ τύπος τίμι[ος] πρὸ τῆς ἀληθείας καὶ ἡ παραβολὴ [θαυ]μασίη πρὸ τῆς ἐρμενεύσεως. Τοῦτ' ἔστιν, [ὁ λαὸς] ἦν τίμιος πρὸ τοῦ τὴν ἐκκλησίαν [ἀνας]ταθῆναι, καὶ ὁ νόμος θαυμασι[ὸς] πρὸ τοῦ τοῦ εὐαγγελίου φωτισθῆναι.

42. [Ὅποτε δὲ ἡ ἐκκλησία] ἀνέστη καὶ [τὸ εὐαγγέλιον προέξ]

му пред тобом истина стоји. Дело савршаваш, и њега само желиш, и њега само љубиш, у њему само ми праобрази стварности истину гледајући.³⁴

39. Како се то збива на примеру тљених, тако и нетљених, како земаљских, тако и небеских.³⁵ Како су спасење и истина у народу Израиљевом предизображени, и догмати јеванђељски тако су законом претпроповедани.

40. Народ постаде образ предопређени,³⁶ а закон – пример записани. Јеванђеље јест изречење закона и испуњење,³⁷ а Црква истине сместилиште.³⁸

41. Част своју образ у истини има, и разложењем³⁹ пример се чудесан показа. Народ, дакле, у части беше, јер се Црква пројави,⁴⁰ и закон чудесан беше, јер Јеванђеље просија.⁴¹

42. Црква како се уздигла, и Јеванђеље произишло, прао-

³⁴ Ове речи нам јасно дочаравају живу есхатолошку стварност Цркве. Сматрамо да не треба посебно доказивати да се овај одељак односи на Евхаристију. У Евхаристији се пројављује стварност будућег века. Само дело евхаристијског служења представља „несавршену пуноћу“. Будућност јесте присутна и стварност тога је неоспорна управо зато што је утемељује Дух Свети (види одељак 32). Но њено коначно испуњење, и тиме остварење збиће се тек о Другом и славном доласку Христовом. Уп. Кол. 2, 17; Јевр. 8, 5; 10, 1.

³⁵ Уп. Јн. 3, 12.

³⁶ Тј. предопређени праобраз.

³⁷ Уп. Мт. 5, 7; Лк. 4, 21; Јн. 1, 16–18; Рим. 10, 4.

³⁸ Управо есхатолошка димензија коју смо раније подвукли омогућава Светом Мелитону да Цркву види као ἀποδοχεῖον τῆς ἀληθείας – сместилиште истине. Али, овде није реч о некаквој рационалној истини, него о истини која је поистовећена са Христом и свецелом Светом Тројицом, јединим извором живота и спасења, и тиме – једином истином.

³⁹ Тумачењем.

⁴⁰ Старозаветни Израиљ, овде је виђен као типос Цркве. Био је у части јер је био праобраз Цркве.

⁴¹ Уп. Јн. 1, 17; Рим. 3, 31; 7, 12.14.16; 1. Тим. 1, 8.

τη, [ὁ τύπος ἐκενώθη] [παραδοὺς τῆ ἀληθεία τὴν δύναμιν], [καὶ ὁ νόμος ἐπληρώθη] [παραδοὺς τῷ εὐαγγελίῳ τὴν δύναμιν]. [Ἐὐ τὸν τρόπον] κενοῦται ὁ τύπος τῷ φύσει ἀλη[θεῖ τὴν] εἰκόνα παραδοὺς, καὶ ἢ παραβ[ολή] κε[ν]οῦται διὰ τῆς ἐρηνεῖας φωτ[ις]θεῖσα,

43. οὕτως δὴ καὶ ὁ νόμος ἐπληρώθη [τοῦ εὐ]αγγελίου φωτισθέντος, καὶ ὁ λα[ὸς ἐκε]νώθη τῆς ἐκκλησίας ἀνασταθείσης, καὶ ὁ τύπος ἐλύθη τοῦ κυρίου φανερωθέντ[ος], καὶ σήμερον γέγονεν τὰ ποτε τίμια ἄτιμα τῶν φύσει τιμίων φανερωθέντων.

44. Ἦν γὰρ ποτε τίμιος ἢ τοῦ προβάτου σφαγῆ, νῦν δὲ ἄτιμος διὰ τὴν τοῦ κυρίου ζωὴν· τίμιος ὁ τοῦ προβάτου θάνατος, νῦν δὲ ἄτιμος διὰ τὴν τοῦ κυρίου σωτηρίαν· τίμιον τὸ τοῦ προβάτου αἷμα, νῦν δὲ ἄτιμον διὰ τὸ τοῦ κυρίου πνεῦμα· τίμιος ὁ ἄφωνος ἀμνός, νῦν δὲ ἄτιμος διὰ τὸν ἄμωμον υἱόν· τίμιος ὁ κάτω ναός, νῦν δὲ ἄτιμος διὰ τὸν ἄνω Χριστόν·

45. τίμιος ἢ κάτω Ἱερουσαλήμ, νῦν δὲ ἄτιμος διὰ τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ· τίμιος ἢ στενὴ κληρονομία, νῦν δὲ ἄτιμος διὰ τὴν πλατεῖαν χάριν. Οὐ γὰρ ἐφ' ἐνὶ

браз се испразнио, силу истини предавши, и Закон се испунио,⁴² силу Јеванђеља предавши. Праобраз како се унизио⁴³ образ предавши онеме по природи што је истинито, и приповест се унизила, разложењем /= тумачењем/ се просветљујући.

43. И Закон тако се испуни, Јеванђеље када је просијало⁴⁴ и народ се унизио Црква када је основана, и образ се разрушио, јављањем Господњим,⁴⁵ и оно што је некада имало част сада је изгуби јер се по природи⁴⁶ часно пројави.

44. Јер заклање овце некада драгоцено беше, а сада је без части [ради] живота Господњег; и смрт овде драгоцена беше, а сада је без части [ради] спасења Господњег; и крв овце драгоцена беше, а сада је без части [ради] Духа Господњег; и безгласно Јагње драгоцено беше, а сада је без части [ради] непорочнога Сина;⁴⁷ и нижи [= земаљски] храм драгоцен беше, а сада је без части [ради] Христа који је свише;

45. И доњи Јерусалим драгоцен беше, а сада је без части /ради/ горњег Јерусалима;⁴⁸ и уско налеђе драгоцено беше, а сада је без

⁴² Уп. Рим. 8, 4; Гал. 4, 4; Еф. 1, 19.

⁴³ Испразнио.

⁴⁴ Уп. 2. Кор. 4, 4–6.

⁴⁵ 1. Тим. 3, 16.

⁴⁶ Дакле, Господ је Тај који „по природи“ – τῶν φύσει τιμίων φανερωθέντων – има част, те је зато укинута част праобраза који су на Нјега раније указивали. Свети Мелитон се овде веома снажно наслања на теологију Апостола Павла изражену у Посланици Галатима.

⁴⁷ 1. Пт. 1, 19; Јевр. 9, 14.

⁴⁸ Гал. 4, 24–26; Јевр. 12, 22.

τόπω οὐδὲ ἐν βραχεῖ σχοινίσματι ἢ τοῦ θεοῦ δόξα καθίδρυσται, ἀλλ' ἐπὶ πάντα τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἐκκέχυται ἢ χάρις αὐτοῦ καὶ ἐνταῦθα κατεσκήνωκεν ὁ παντοκράτωρ θεός· διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

части /ради/ широке благодати;⁴⁹ јер слава се Божија не пројави на маломе месту нити на једном парчету земље,⁵⁰ већ се на све крајеве васељене изли благодат Његова, и Сведржитељ Бог установи скинију своју кроз Исуса Христа, коме слава у векове. Амин.⁵¹

***

***

46. Τὸ μὲν οὖν διήγημα τοῦ τύπου καὶ τῆς ἀναταποδόσεως ἀκηκόατε· ἀκούσατε καὶ τὴν κατασκευὴν τοῦ μυστηρίου. Τί ἐστὶν τὸ πάσχα; Ἀπὸ γὰρ τοῦ συμβεβηκότος τὸ ὄνομα κέκληται ἀπὸ τοῦ παθεῖν [τὸ πάσ]χειν.

47. Μάθετε οὖν τίς ὁ πάσχων [καὶ τίς] ὁ τῷ πάσχοντι συμπαθῶν, [καὶ διὰ τι πά]ρεστιν ὁ κύριος ἐπὶ τὴν γῆν, [ἴνα] [τὸν πάσ]χοντα [ἀμφι]ασάμενος [ἀρπάσῃ εἰς τὰ ὑψηλά] τῶν οὐ[ρα]νῶν. „Ὁ θεός [ἐν ἀρχῇ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν“ καὶ] [πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς διὰ τοῦ λόγου ἀνεπλάσματο ἀπὸ τῆς γῆς] [τὸν ἄνθρωπον καὶ εἶδει ἀναπνοὴν μετέδωκεν. Τοῦτον δὲ ἔθετο εἰς τὸν παράδεισον κατὰ ἀνατολῆς ἐν Ἑδεμ ἐκεῖ τρυφῆ]αν. Τάδε αὐτῷ νομοθετήσας

46. Проповед сте послушали о праобразу и испуњењу његовом; Слушајте сада о устројењу тајне. Пасха шта је? Од збивања је име своје добила: од страдати настало је страдање.⁵² Спознајте ко страда и ко страдајућем састрадава.⁵³

47. Спознајте ради чега Господ на земљу дође⁵⁴ да би се у страдање обдукавши више небеса узвисио. „У почетку створи Бог небо и земљу“⁵⁵ посредством Логоса све створи, небо и земљу и све што је на њима. И човека на земљи створи и овако му дисање даде. У Рај га постави, у Едем источни у њему радостан да борави и као закон заповест му даде: „Од

⁴⁹ Пс. 2, 8.

⁵⁰ Тј. само у Јерусалиму.

⁵¹ Мал. 1, 10–12; Зах. 2, 14; Рим. 10, 18, Пс. 18, 5; Јл. 3, 1; Тит. 3, 6.

⁵² У ранохришћанској књижевности је било уобичајено да се употребљава ова нетачна етимологија. Јеврејска реч *Пасха* значи *прелазак*, а не *страдање*. Међутим, иако је етимологија погрешна она у ствари даје добро тумачење. Акценат је померен са преласка преко Црвеног мора, што је за Јевреје био главни догађај, на „страдање“ пасалног јагњета за живот народа, које је било праобраз страдања Христових „за живот света“. Није, дакле, чудно што су рани хришћани из јелинства искористили сличност између *παθεῖν* и *πάσχειν* да би указали на јасноћу типологије.

⁵³ Јевр. 4, 15.

⁵⁴ Фил. 2, 5–11.

⁵⁵ Пост. 1, 1.

διὰ τῆς ἐν[τολῆς]: „[Ἀπ]ὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ [βρώσει φά]γετε, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου γινώσκεις καλὸν καὶ πονηρὸν οὐ φάγεσθε, ἧ δ' ἂν ἡμέ[ρα] φάγητε, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε.“

48. Ὁ δὲ ἄνθρωπος φύσει δεκτικὸς ὢν ἀγαθοῦ καὶ πονηροῦ, ὡσεὶ βῶλος γῆς ἐκατέρωθεν σπερμάτων, ἐδέξατο τὸν ἐχθρὸν καὶ λίχνον σύμβουλον, καὶ προσαψάμενος τοῦ ξύλου παρέβη τὴν ἐντολὴν καὶ παρήκουσεν τοῦ θεοῦ. Ἐξεβλήθη οὖν εἰς τοῦτον τὸν κόσμον ὡς εἰς δεσμοτήριον καταδικῶν.

49. Τοῦτου δὲ πολυχρόου καὶ πολυχρονίου γενομένου, διὰ τῆς τοῦ ξύλου γεύσεως καὶ εἰς γῆν χωρήσαντος, κατελείφθη ὑπ' αὐτοῦ κληρονομία τοῖς τέκνοις αὐτοῦ. Κατέλιπεν γὰρ τοῖς τέκνοις κληρονομίαν οὐχ ἀγνεῖαν ἀλλὰ πορνείαν, οὐκ ἀφθαρσίαν ἀλλὰ φθοράν, οὐ τιμὴν ἀλλὰ ἀτιμίαν, οὐκ ἐλευθερίαν

сваког дрвета које је у рају једите, али од дрвета познања добра и зла не кушајте. Јер у онај дан када од њега окушате умрећете.“⁵⁶

48. По природи је човек и за добро и за зло способан.⁵⁷ Као што земља семе прима, примио је он савет непријатеља и сластољупца, и дрвета се коснувши заповест прекрши, Богу непослушан поставши. И изгнан тако он би у свет овај као сужњи у окове.⁵⁸

49. Када се човек намножио и стар постао, и због кушања од дрвета у земљу се вратио, као наследство за њим деца му остадоше. А деци он у наследство остави не чистоту – него блуд, не нетрулежност – него трулежност, не част – него бешчашће, не слободу – него ропство, не

⁵⁶ Пост. 2, 8.

⁵⁷ Овде видимо ранохришћанско и светоотачко схватање слободе. Човек је слободно биће способно и за добро и за зло. Стога је његова слобода одлучујући чинилац у овом одабирању. Човек је слободан да бира Бога или да своју слободу изрази као негирање Бога и да тако изабере зло. Слично Св. Мелитону о овом проблему су размишљали и други Оци и хришћански писци овог периода. Напоменућемо тако Св. Јустина: *Прва аїолоџија* 43, 6; *Друга аїолоџија* 7, 6; *Разговор с Трифоном* 88, 5; 141, 1; Теофил, *Посланица Авџолику* 2, 27, Св. Иринеј Лионски, *Против јереси* 6, 61, 1, Методије Олимписки, *О слободној вољи* 16–18 итд.

⁵⁸ Ово место наизглед показује платонистичке тенденције ако се упореди са Платоновим текстовима попут *Федра* 62B и *Країшила* 400C. Сматрамо да би овакво тумачење текста било погрешно ако се има у виду да је ова мисаона целина започета управо наводом из Постања 1, 1 које говори о стварању света. Мислимо да је исправно тумачење овог места следеће: Св. Мелитон овде говори о изгнању из раја. Свет је постао трулежан и осмрћен. Такав – трулежан и осмрћен – свет заиста јесте тамница за човека али и за читаву творевину. Смрт је наступила као последица првородног греха који је значајно прекид заједнице са Богом, јединим извором живота. Ту прекинуту заједницу обновиће Христос. Једном речју, погрешно би било правити паралелу између Мелитоновог схватања *їалої* света као тамнице за човека – обрати мо пажњу, за човека, а не за човекову душу – и Платонове концепције материјалног као тамнице духовног. Да је наше тумачење исправно, показују управо наредни стихови који дају опис тог света који је постао тамница човекова, а са друге стране нас обавештавају и какав је свет од Бога предзамисљен да буде, да се човекова слобода није пројавила као негација него као афирмација заједнице са Њим.

ἀλλὰ δουλείαν, οὐ βασιλείαν ἀλλὰ τυραννίδα, οὐ ζωὴν ἀλλὰ θάνατον, οὐ σωτηρίαν ἀλλὰ ἀπώλειαν.

50. Καινή δὲ καὶ φοβερά ἡ τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς ἐγένετο ἀπώλεια. Τάδε γὰρ συνέβαιεν αὐτοῖς ἀνηπάζοντο ὑπὸ τῆς τυραννικῆς ἀμαρτίας καὶ ἤγοντο εἰς τοὺς χώρους τῶν ἐπιθυμιῶν ἐν οἷς περιητλοῦντο ὑπὸ τῶν ἀκορέστων ἡδον[ῶν] ὑπὸ μοιχείας, ὑπὸ πορνείας, ὑπὸ ἀσελεί[ας], ὑπὸ ἐπιθυμίας, ὑπὸ φιλαργυρίας, ὑπὸ φόνων, ὑπὸ αἱμάτων, ὑπὸ τυραννίδος πο[ινη]ρίας, ὑπὸ τυραννίδος παρανόμου.

51. Καὶ γὰρ [πα]τήρ ἐπὶ υἱὸν ξίφος ἐπηνέγκατο, καὶ υἱὸς πατρὶ χεῖρας προσήνεγκεν, καὶ μαστοὺς τιθνηοὺς ἀσεβῆς ἐτύπησεν, καὶ ἀδελφὸς ἀδελφὸν ἀπέκτεινεν, καὶ ξένος ξένον ἠδίκησεν, καὶ φίλος φίλον ἐφόνευσεν, καὶ ἄνθρωπος ἄνθρωπον ἀπέσφαξεν τυραν[νικ]ῆ δεξιᾷ.

52. Πάντες οὖν οἱ μὲν ἀνθρω[ποκ]τόνοι, οἱ δὲ ἀδελφοκτόνοι, οἱ δὲ πατροκτόνοι, οἱ δὲ τεκνο[κτόνοι] ἐπὶ τῆς γῆς ἐγενήθησαν. Τὸ δ[ὲ] φοβερώτε]ρον καὶ καινότερον [ἠ]ρύσκειτο. Μή]τηρ τις ἤπτετο σαρκ[ῶν] ὧν ἐγέννησεν, προσήπτετο ὧν ἐξέθρεψεν μαστοῖς, καὶ τὸν καρπὸν τῆς κοιλίας εἰς κοιλίαν κατώρυσσεν, καὶ φοβερός τάφος ἐγένετο ἢ δυστυχῆς μήτηρ, ὅ] [ἐκ]ύθησεν κ[α]ταπιούσα τέκνον.

царство – него тиранију, не живот – него смрт, не спасење – него погибeљ.⁵⁹

50. Нова је страшна постала погибeљ људи на земљи. Ово их тада снађе: тирански их грех уграби и у земљу похоте беху одведени, у ненаситој наследи где се утопише, у прељубу, у блуд,⁶⁰ у распусност, у похоту,⁶¹ у среброљубље,⁶² у убиства,⁶³ у крвопролића,⁶⁴ у тиранију зла, у тиранију безакоња.

51. Јер и отац на сина мач подиже, и син на оца руком замахну, груди које га дојише безбожник удари и брат брата уби.⁶⁵ Странац странца оклевета, и пријатељ пријатеља уби и тиранском десницом човек човека прекла.

52. На земљи тако сви постадоше једни – човекоубице, други – братоубице, једни – оцеубице, други – децоубице. Али нађе се и нешто од овога страшније и ново: мати се нека коснула, тела које је родила, загризавши у оно што је својим грудима хранила, и плод утробе своје у утробу је вратила, и несрећна мати страшни гроб постаде, прогутавши чедо које је у утроби носила.⁶⁶

⁵⁹ Овде желимо да читаоцу укажемо на јасну есхатолошку усмереност Мелитонове мисли. Он спасење у Христу јасно сагледава у есхатолошким појмовима као што су нетрулежност, слобода, царство, живот.

⁶⁰ Мт. 15, 19.

⁶¹ 1. Пт. 4, 3.

⁶² 1. Тим. 6, 10.

⁶³ Мт. 15, 19.

⁶⁴ Рим. 3, 15.

⁶⁵ Пост. 4, 8; 1. Јн. 3, 12.

⁶⁶ Пнз. 28, 53–57.

53. Οὐκέτι [προσλαλῶ. Π]ολλὰ δὲ καὶ ἕτερα ξένα καὶ φ[οβερότερα καὶ ἀσελγέστερα ἐ]ν τοῖς ἀνθρώποις ηὐρίσκετο. Πα[τήρ ἐπὶ π]αιδὸς κοιτὴν, καὶ υἱὸς ἐπὶ μητρὸς, καὶ ἀδελφὸς ἐπὶ ἀ]δελφῆς, καὶ ἄρρην ἐπὶ ἄρρενος, κ[αὶ „ἐκάτ]ερος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον ἐχρεμέτιζον“.

54. Ἐπὶ δὲ τούτοις ἡ ἁμαρτία ηὐφραίνεται. Ἡ τοῦ θανάτου συνεργὸς ὑπάρχουσα προαιδοῖτο εἰς τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς καὶ ἠτοίμαζεν αὐτῶ τροφὰς τὰ τῶν νεκρῶν σώματα. Εἰς πᾶσαν δὲ ψυχὴν ἐτίθει ἡ ἁμαρτία ἶχνος, καὶ εἰς οὓς ἂν ἔθηκεν, τούτους ἔδει τελευτᾶν.

55. Πᾶσα οὖν σὰρξ ὑπὸ ἁμαρτίαν ἔπιπτεν καὶ πᾶν σῶμα ὑπὸ θάνατον, καὶ πᾶσα ψυχὴ ἐκ τοῦ σαρκίνου οἴκου ἐξηλαύνετο, καὶ τὸ λημφθὲν ἐκ γῆς εἰς γῆν ἀνελύετο, καὶ τὸ δωρηθὲν ἐκ θεοῦ εἰς τὸν ἄδην κατακλείετο, καὶ λύσις ἐγένετο τῆς καλῆς ἀρμογῆς, καὶ διεχωρίζετο τὸ καλὸν σῶμα.

56. Ἦν γὰρ ὁ ἄνθρωπος ὑπὸ τοῦ θανάτου μεριζόμενος. Καινὴ γὰρ συμφορὰ καὶ ἄλωσις περιεῖχεν αὐτόν. Εἴλκετο αἰχμάλωτος ὑπὸ τὰς τοῦ θανάτου σκιάς, ἔκειτο δὲ ἔρημος ἢ τοῦ πατρὸς εἰκόν. Διὰ ταύτην γοῦν τὴν αἰτίαν τὸ τοῦ πάσχα μυστήριον τετέλεστο ἐν τῷ τοῦ κυρίου σώματι.

57. Πρότερον δὲ ὁ κύριος προωκονόμησεν τὰ ἑαυτοῦ πάθη ἐν πατριάρχαις καὶ ἐν προφήταις καὶ ἐν

53. Нећу више говорити! Јер се међ људима много других чудних и страшних речи појави. Отац са кћери леже у постелу и мати са сином и брат са сестром и мушкарац с мушкарацем⁶⁷ и сваки „рже на жену ближњег свога“.⁶⁸

54. Грех се над њима разве- селио. Сатрудником смрти будући он предводник душа људских постаде телеса мртва за храну јој справивши.⁶⁹

55. И свака плот под грех потпаде⁷⁰ и свако тело под смрт, из телесног дома свака душа би исељена.⁷¹ Што од земље беше узето у земљу се врати и од Бога што беше даровано у ад се закључа и лепога сагласја наста разрушење и тело добро се расточе.

56. Јер смрт човека раздвоји. Нова га несрећа и освајање стиже. Као сужањ у сенку смрти одвучен би, и икона Очева лежаше пуста. Због тога се тајинство Пасхе на телу Господњем испуни.

57. Раније је Господ указао на страдање Своје преко патријараха, преко пророка и преко свег народа,⁷² кроз пророке и

⁶⁷ Рим. 1, 27.

⁶⁸ Јер. 5, 8.

⁶⁹ Рим. 5, 12–21.

⁷⁰ Рим. 7, 14.

⁷¹ 2. Кор. 5, 1.

⁷² Старозаветни патријарси, пророци али и читав Народ изабрани представљали су собом икону, типос Христа. Потребно је овде указати на паралелу између Изабраног народа који, иако је мноштво, представља типос Месије – Христа, који је такође Један али Који се пројављује као мноштво, тј. као Црква.

παντὶ τῷ λαῷ, διὰ τε νόμου καὶ προφητῶν ἐπισφραγισάμενος. Τὸ γὰρ μέλλον καινῶς [καὶ με]γάλως ἔσεσθαι, τοῦτο ἐκ μακροῦ προοικονομεῖται, ἵν' ὅπου γένηται, πίστεως τύχη, [ἐκ] μακροῦ προτυπωθέν.

58. Οὕτω [δὴ καὶ τὸ] τοῦ κυρίου μυστήριον, ἐκ μακροῦ [προτυπωθέν], ὄραθὲν δὲ σήμερον], [πίστε]ως τυγχάνει τετ[ελε]σμένον], [καίτοι ὡς καινὸν τοῖς ἀνθρώποις νομιζόμενον]. [Ἔστιν γὰρ πάλαιον καὶ καινὸν τὸ τοῦ κυρίου μυστήριον], [πάλαιον μὲν κατὰ τὸν τύπον], [καινὸν δὲ κατὰ τὴν χάριν]. [Ἀλλ'] ἐὰν ἀποβλέψῃς εἰς τὸν τύπον τοῦτου, ὄψῃ τὸ ἀληθὲς διὰ τῆς ἐκβάσεως.

59. Τοιγαροῦν εἰ βούλει τὸ τοῦ [κυρίου μ]υστήριον ιδέσθαι, ἀπόβλεψον δὴ εἰς τὸν Α[βέλ] τὸν ὁμοίως φονευόμενον, εἰς τὸν Ἰσακ [τὸν] ὁμοίως συμποδιζόμενον, εἰς τὸν Ἰωσήφ τὸν ὁμοίως πιπρασκόμενον, εἰς τὸν Μωυσεᾶ τὸν ὁμοίως ἐκτιθέμενον, εἰς τὸν Δαυίδ τὸν ὁμοίως διωκόμενον, εἰς τοὺς προφῆτας τοὺς ὁμοίως διὰ τὸν Χριστὸν πάσχοντας.

60. Απόβλεψον δὲ καὶ εἰς τὸ ἐν γῆ Αἰγύπτου πρόβατον σφαζόμενον, τὸν πατάξαντα Αἰγύπτου καὶ σώσαντα τὸν Ἰσραήλ διὰ τοῦ αἵματος.

закон /све/ запечативши. Јер будуће ново и велико постаде, од давнина уготовљено, да би му, кад се збуде, поверовали јер је од давнине предображено.

58. Тако и тајинство Господње, издавна предображено, видљивим данас постаде и вером се саврши, ако се људима и новим учини. Јер тајинство Господње је старо и ново – старо по предобразу – ново по благодати. Ако ли на образ⁷³ тај погледаш, кроз испуњење ћеш га истинитим спознати.⁷⁴

59. Ако ли видети желиш Господње тајинство погледај на Авеља⁷⁵ – подобно⁷⁶ убијеног, на Исаака⁷⁷ – подобно свезаног, на Јосифа⁷⁸ – подобно проданога, на Мојсија⁷⁹ – подобно остављенога, на Давида⁸⁰ – подобно гоњеног, на пророке – подобно за Христа страдале.⁸¹

60. И на јагње погледај у земљи египатској заклано, што Египат порази и Израиља спасе крвљу својом.⁸²

⁷³ Мисли се на „праобраз“, „типос“.

⁷⁴ Дакле, тиме што се праобраз испунио, показао се истинитим.

⁷⁵ Уп. Пост. 4, 8.

⁷⁶ Реч ὁμοίως овде има значење „подобан“ у смислу одговарајућег типа, одговарајуће праслике. Авељ је био одговарајућа праслика убијенога, Исак свезаног, Јосиф проданога, Мојсије остављенога, Давид гоњенога... Сви су они, дакле, собом представљали праобраз Христа.

⁷⁷ Уп. Пост. 22, 9.

⁷⁸ Уп. Пост. 37, 28.

⁷⁹ Уп. Изл. 2, 3.

⁸⁰ Уп. 1. Сам. 18, 6–11; 19–31.

⁸¹ Овде имамо двоструку типологију. Само страдање пророка представља предобраз страдања Христових, док су, у исто време, и сами пророци страдали Христа ради кога су есхатолошки антиципирани. Уп. Мт. 5, 12; 23, 31; Јак. 5, 10; Игнатије Богоносац, *Mag.* 8, 2; Иринеј Лионски, *Cont. h.* 4, 54.

⁸² Уп. Изл. 12, 3.

61. Ἔστιν δὲ καὶ διὰ προφητικῆς φωνῆς τὸ τοῦ κυρίου μυστήριον κηρυσσόμενον. Φησὶν γὰρ Μωυσῆς πρὸς τὸν λαόν· „Καὶ ὄψεσθε τὴν ζωὴν ὑμῶν κρεμαμένην ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν νυκτὸς καὶ ἡμέρας καὶ οὐ μὴ πιστεύσητε ἐπὶ τὴν ζωὴν ὑμῶν.“

62. Ὁ δὲ Δαυὶδ εἶπεν· „Ἴνα τί ἐφύραξαν ἔθνη καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.“

63. Ὁ δὲ Ἱερεμίας· „Ἐγὼ ὡς ἀρνίον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι. Ἐλογίσαντο ἐπ’ ἐμὲ κακὰ εἰπόντες· Δεῦτε, ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ καὶ ἐκτροψίωμεν αὐτὸν ἐκ γῆς ζώντων, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ οὐ μὴ μνησθῆ.“

64. Ὁ δὲ Ἡσαίας· „Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἄφωτος ἐναντίον τοῦ κείραντος αὐτόν, οὗτος οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ. Τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται;“

65. Πολλὰ μὲν καὶ ἕτερα [ὑπὸ πολλ] λῶν προφητῶν ἐκηρύχθη εἰς [τὸ τοῦ π] ἄσχα μυστήριον, ὃ ἐστὶν Χριστός, „ὦ ἡ δό[ξα] [εἰς τοῦ]ς αἰῶνας. Ἀμήν“.

61. Тајинство је Господње и гласом пророчким проповедано, јер Мојсије народу говорише: „И видећете живот ваш, као ноћ и дан виси пред очима вашим и нећете поверовати у живот ваш.“⁸³

62. Давид говори: „Зашто се узбунише народи и племена смирислише залудне ствари? Сабраше се цареви земаљски и кнезови се окупише заједно, на Господа и на Помазаника Његовог.“⁸⁴

63. И Јеремија каже: „А бејаш као јагње и теле које се води на клање, јер не знадох да се договарају на ме: оборимо дрво с родом његовим, и истребимо га из земље живих, да се име Његово више не спомиње.“⁸⁵

64. А Исаија: „Као јагње на заклање би вођен и као овца нема пред оним који га стриже не отвори уста своја, а род Његов ко ће исказати?“⁸⁶

65. Многи су пророци много другога проповедали о тајни Пасхе која је Христос; Њему слава у векове. Амин.

***

***

66. Οὗτος, ἀφικό[μενος ἐ] ξ οὐρανῶν ἐπὶ τὴν γῆν [διὰ τὸν] [π]άσχοντα, αὐτὸν δὲ ἐκεῖνον

66. Он који је на земљу с небеса дошао,⁸⁷ Девицом мајком се обдукао, и као човек произишао,⁸⁸

⁸³ Уп. Пнз. 28, 66.

⁸⁴ Пс. 2, 1–2. Помазаник, јеврејски Месија, односно Христос.

⁸⁵ Јер. 11, 19.

⁸⁶ Уп. Ис. 53, 7.

⁸⁷ Уп. Јн. 6, 33.41–42.51.

⁸⁸ Уп. Лк. 1, 26–38; Флп. 2, 6.

ἐν[δυσάμενος] διὰ παρθένου μήτρας καὶ π[ροε]λθὼν ἄνθρωπος, ἀ[π]εδέξατο τὰ [τοῦ πάσ]χοντος [πάθη] διὰ τοῦ παθεῖν δυναμένου σώματος καὶ κατέλυσεν [τὰ τῆς σαρκὸς πάθη, τῷ δὲ θανεῖν μὴ δυναμένῳ] πνεύματι ἀπέκτεινεν τὸ [ἄνθρωπο]κτόνον θάνατον.

67. Οὗτος γὰρ ὡς ἀμ[νὸς] ἀχθεῖς καὶ ὡς πρόβατον σφαγεῖ[ς], [ἐλ]υτρώσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς τοῦ κόσμου λατρεί[ας] ὡς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, καὶ ἔλυσεν ἡ[μᾶς] ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου δουλείας ὡς ἐκ χειρ[ὸς] Φαραώ, καὶ ἐσφράγισεν ἡμῶν τὰς ψυχ[ὰς] τῷ ἰδίῳ πνεύματι καὶ τὰ μέλη τοῦ σώματος τῷ ἰδίῳ αἵματι.

68. Οὗτός ἐστιν ὁ τὸν θάνατον ἐνδύσας αἰσχύνην, καὶ τὸν διάβολον στήσας πενθήρῳ ὡς Μωυσῆς τὸν Φαραώ. Οὗτός ἐστιν ὁ τὴν ἀνομίαν πατάξας καὶ

страдање страдајућег прими, телом способним за страдање страдање тела разруши, а духом који не умире⁸⁹ смрт – човекоубицу – погуби.

67. Јер Он као јагње вођен и као овца заклан, од служења свету нас искупи као из земље египатске,⁹⁰ и од ропства ђавола нас избави као од руке Фараонове, и душе наше запечати Духом Својим⁹¹ и удове тела нашег крвљу својом.

68. Он је Тај који је разрешио стид смрти ђавола жалосним оставивши као Мојсије Фараона. Он је Тај који је поразео безаконје и неправду бездетном учинио као Мојсије Египат.⁹² Он нас је

⁸⁹ Ово место би се могло схватити двојако. Или да је Христос победио смрт својим (божанским) духом који не може да умре, или, пак да је победио смрт Духом Светим Који не умире и Који га је васкрсао из мртвих. Чини нам се да је ово друго схватање убедљивије и исправније.

⁹⁰ Свет – κόσμος – овде означава огреховљени начин постојања, начин постојања одвојен од Бога. Сам Христос је пострадао „за живот света“, а хришћани су „синови Божији“ за које твар „очекује да се јаве“ (Рим. 8, 19) и да је избеаве од смрти и пропадливости. Свет је, дакле, појам који има двоструко значење. С једне стране то је начин постојања одвојен од Бога, а са друге стране свет је творевина за коју је Бог рекао да је „добра веома“. Штавише, Бог Отац је толико заволео свет да је Сина свога Јединороднога дао да сваки који у Њега поверује има живот вечни. „Бог беше у Христу који помири свет са собом не урачунавши им грехе њихове, и метнувши у нас реч помирења“ (2. Кор. 5, 19). Одвајањем (падом) првосазданих смрт је ушла у свет. Бог није створио смрт: „Бог је створио човека за нетрулежност и учинио га је образом Свог вечног бића, али је завишћу ђавола у свет ушла смрт и трпе је они који припадају његовом наслеђу“ (Прем. 2, 23–24). Када под појмом „свет“ подразумевамо – као што је то случај овде код Св. Мелитона – начин постојања одвојеног од Бога, онда овај свет заиста „у злу лежи“ (1. Јн. 5, 19). Због тога, ако неко љуби такав свет, схваћен као начин постојања независан од Бога „љубави Очеве нема у њему“ (1. Јн. 2, 15), и онда је „пријатељство према свету непријатељство према Богу. Јер који хоће свету пријатељ да буде, непријатељ Божији постаје (Јак. 4, 4). Сматрамо да наведено представља аутентични оквир за разумевање гледишта Св. Мелитона и читаве ране Цркве.

⁹¹ Уп. 2. Кор. 1, 22; Еф. 1, 13; 4, 30.

⁹² Христос је учинио „неправду бездетном“ тако што је победио смрт. „Смрт је плата за грех“, другим речима, смрт је одвајање од Бога. Пошто природа нема у

τὴν ἀδικίαν ἀτεκνώσας ὡς Μωυσῆς Αἴγυπτον. Οὗτός ἐστιν ὁ ῥυσάμενος ἡμᾶς ἐκ δουλείας εἰς ἐλευθερίαν, ἐκ σκότους εἰς φῶς, ἐκ θανάτου εἰς ζωὴν, ἐκ τυραννίδος εἰς βασιλείαν αἰωνίαν [καὶ ποιήσας ἡμᾶς ἱεράτευμα καινὸν καὶ λαὸν περιούσιον αἰώνιον.]

69. Οὗτός ἐστιν τὸ πάσχα τῆς σωτηρίας ἡμῶν. Οὗτός ἐστιν ὁ ἐν πολλοῖς πολλὰ ὑπομείνας. Οὗτός ἐστιν ὁ ἐν τῷ Ἀβὲλ φονευθεὶς, ἐν δὲ τῷ Ἰσακ δεθεὶς, ἐν δὲ τῷ Ἰακώβ ξενιτεύσας, ἐν δὲ τῷ Ἰωσήφ πρᾶθεὶς, ἐν δὲ τῷ Μωυσῆ ἐκτεθεὶς, ἐν δὲ τῷ ἄμνῳ σφαγεὶς, ἐν δὲ τῷ Δαυίδ διωχθεὶς, ἐν δὲ τοῖς προφήταις ἀτιμασθεὶς.

70. Οὗτός ἐστιν ὁ ἐν παρθένῳ σαρκωθεὶς, ὁ ἐπὶ ξύλου κρεμασθεὶς, ὁ εἰς γῆν ταφεὶς, ὁ ἐκ νεκρῶν ἀνασταθεὶς, ὁ εἰς τὰ ὑψηλὰ τῶν οὐρανῶν ἀναλημφθεὶς.

извео из ропства у слободу,⁹³ из таме у светлост,⁹⁴ из смрти у живот,⁹⁵ из тираније у Царство вечно,⁹⁶ новим свештенством нас учинивши и народом изабраним, вечним.⁹⁷

69. Он је Пасха нашег спасења, Он је Онај који је од многих претрпео много, Он је у Авељу убијен, у Исааку свезан, у Јосифу продан, у Мојсију остављен, у јагњету заклан, у Давиду гоњен, у пророцима бешчашћен.

70. Он је од Дјеве оваплоћен,⁹⁸ на крсту обешен, у земљу погребен,⁹⁹ из мртвих васкрсао, на висину небеску се вазнео.¹⁰⁰

себи силе да би без заједнице са Богом постојала вечно, пошто је према речи Св. Атанасија „диће света небиће“, падом првосазданих, смрт, која је дотле била само могућност је актуелизована. „Неправда“ је дакле оно што су првосаздани учинили, одрекавши заједницу са Богом а пород тог одвајања, односно греха, јесте смрт. Христос је победио смрт и учинио да кроз Свету Евхаристију људи и читава творевина могу имати заједницу са Богом Оцем „у Христу“.

⁹³ Уп. Рим. 8, 21; Гал. 5, 1.

⁹⁴ Уп. Јн. 3, 19, Дап. 16, 18; 2. Кор. 4, 6; Еф. 5, 8.12–14; Кол. 1, 2; 1. Пт. 2, 9.

⁹⁵ Уп. 1. Јн. 3, 14.

⁹⁶ Уп. 2. Пт. 1, 11; Овде видимо снажан есхатолошки нагласак. Царство Божије односно Царство Вечно се овде поима не као нека стварност која је паралелна са нашим, него као стварност будућег века, присутна већ овде и сада. Присутна свакако у Евхаристији, а чија ће се пуноћа пројавити о Другом и Славном доласку Христовом.

⁹⁷ Уп. Изл. 19, 6.5; Тит. 2, 14; 1. Пт. 2, 5.9; Свест о хришћанима као „царском свештенству“ у време Св. Мелитона је још била веома снажна. Касније је, услед многих историјских прилика дошло до извесног подвајања између клира и народа (лаоса Божијег), тако да је клир почео да се посматра као одређена „каста“ која свој идентитет не црпе из евхаристијске заједнице него из индивидуално схваћене благодати.

⁹⁸ Овај израз се не налази у Новом Завету, нити су га употребљавали други апостолски оци. Срећемо га код Иринеја (*Против јереси*, 1, 2) као и у каснијим исповедањима вере Васељенских сабора.

⁹⁹ Уп. 1. Кор. 14, 4.

¹⁰⁰ Уп. Мк. 16, 19; 1. Тим. 3, 16.

71. Οὗτός ἐστιν ὁ ἀμνὸς ὁ ἄφων[ος]. Οὗτός ἐστιν ὁ ἀμνὸς φο[νευόμενος]. [Οὗτός ἐστιν] ὁ τεχθεὶς ἐκ Μαρίας τῆς κ[αλῆς ἀμνά]δος. Οὗτός ἐστιν ὁ ἐξ ἀγέλ[ης λημφθεὶς] καὶ εἰς σφαγὴν συρεὶς κα[ὶ] ἐσπέρας θυθεὶς] καὶ νύκτωρ ταφ[εὶς], [ὁ ἐπὶ ξύλου μὴ συντριβεὶς], [εἰς γῆν μὴ λυθεὶς], [ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς] [καὶ ἀναστήσας τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς κάτω] [ταφῆς].

72. [Οὗτος πεφόνευται. Καὶ ποῦ πεφόνευται; Ἐν μέσῳ Ἱερουσαλήμ. Διὰ τι; Ὅτι τοὺς χωλοὺς αὐτῶ[ν ἐθεράπευσεν] [καὶ] τοὺς λεπροὺς αὐτῶν ἐκαθάρισεν] [καὶ τοῦς τυφλοὺς αὐτῶν ἐφωταγώγησεν [καὶ τοῦς νεκροὺς αὐτῶν ἀνέστησεν. Διὰ τοῦτο [ἔπαθεν]. [Ποῦ] γέγραπται ἐν νόμῳ καὶ ἐν προφῆταις: „[Ἄν]τ ἀπέδωκάν μοι κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν καὶ [ἀτεκνίαν τῆ] [ψυχῆ] μου, λογισάμενοι ἐπ’ ἐμὲ κακὰ, εἰπόντες: Δήσωμεν τὸν δίκαιον ὅτι δύσχορητος ἡμῖν ἐστιν.“

73. Τί ἐποίησας, ὦ Ἰσραήλ, τὸ καινὸν ἀδίκημα; Ἠτίμησας τὸν τιμήσαντά σε. Ἠδόξ[ησας] τὸν δοξάσαντά σε. Ἀπηνήσω τὸν ὁμολογήσαντά σε. Ἀπεκήρυξας τὸν κηρύξαντά σε. Ἀπέκτεινας τὸν ζωοποιήσαντά σε. Τί ἐποίησας, ὦ Ἰσραήλ;

74. Ἦ οὐ γέγραπται σοι „Οὐκ ἐκχεεῖς αἷμα ἀθῶον, ἵνα μὴ ἀποθάνης

71. Он је јагње без гласа, Он је јагње убијено, Он је рођен од Марије прекрасне овчице. Он је узет из стада, на заклање вучен, увече жртвован, и ноћу погребен, на крсту кост Његова није сло-мљена, у земљи није се расточио, из мртвих је васкрсао, из доњега гроба човека васкрснувши.¹⁰¹

72. Он је убијен. А где је уби-јен? Посред Јерусалима. Ради чега? Јер је хrome исцељивао и прокажене чистио, слепима све-тлост давао, из мртвих васкрса-вао. Због тога је Он пострадао. О томе је записано у закону и про-роцима: „Узвратише ми зла за до-бро и бесплодност учинише души мојој¹⁰² смишљаху против мене зло говорећи: свежимо правед-ника јер нам је некористан.“¹⁰³

73. Шта то учини – о Израи-љу – неправду нову? Обещчастио си Њега¹⁰⁴ који те је поштовао; обезславио си Онога који те је прославио; одбацио си Онога ко-ји те је обзнанио; одрекао си Оно-га који ти је проповедао; усмртио си Онога који те је оживео; шта то учини, о Израиљу?

74. Али, није ли за тебе пи-сано: „Не проливај крв правед-ника, да страшном смрћу не

¹⁰¹ Уп. Пс. 68, 19; 1. Кор. 15, 1–58; Еф. 4, 8.

¹⁰² Пс. 34, 12.

¹⁰³ Уп. Пост. 44, 4; 1. Сам. 25, 22.

¹⁰⁴ У следећим строфама видимо развој Мелитонове христологије. Не улазећи овде у дубље анализе приметимо да је код Св. Мелитона присутна снажна иден-тификација Христа са Логосом Божијим, што ће у каснијим временима бити кључ христологије Св. Кирила Александријског, али и Халкидонског сабора.

κακῶς“; Ἐγὼ μὲν, φησὶν Ἰσραήλ, ἀπέκτεινα τὸν κύριον. Διὰ τί; Ὅτι ἔδει αὐτὸν παθεῖν. Πεπλάνησαι, ὦ Ἰσραήλ, τοιαῦτα σοφιζόμενος ἐπὶ τῇ τοῦ κυρίου σφαγῇ.

75. Ἔδει αὐτὸν παθεῖν, ἀλλ’ οὐχ ὑπὸ σοῦ. Ἔδει αὐτὸν ἀτιμασθῆναι, ἀλλ’ οὐχ ὑπὸ σοῦ. Ἔδει αὐτὸν κριθῆναι, ἀλλ’ οὐχ ὑπὸ σοῦ. Ἔδει αὐτὸν κρεμασθῆναι, ἀλλ’ οὐχ ὑπὸ τῆς δεξιᾶς σου.

76. Ταύτην, ὦ Ἰσραήλ, πρὸς τὸν θεὸν ὠφειλες βοῆσαι τὴν φωνήν· „Ὡ δέσποτα, εἰ καὶ ἔδει σου τὸν υἱὸν παθεῖν καὶ τοῦτό σου ἐστὶν τὸ θέλημα, πασχέτω δὴ, ἀλλὰ ὑπ’ ἐμοῦ μὴ. Πασχέτω ὑπὸ ἀλλοφύλων. Κρινέσθω ὑπὸ ἀκροβύστων. Προσηλούσθω ὑπὸ τυραννικῆς δεξιᾶς, ὑπὸ δὲ ἐμοῦ μὴ.“

77. Σὺ δὲ ταύτην, ὦ Ἰσραήλ, πρὸς τὸν θεὸν οὐκ ἐβόησας τὴν φωνήν, οὐδὲ ἀφωσίωσαι [τῷ] δεσπότῃ, οὐδὲ ἐδυσωπήθης τὰ ἔργα αὐτοῦ.

78. Οὐκ ἐδυσώπησέν σε χεῖρ ξηρὰ ἀποκαθεσταμένη τῷ σώματι, οὐδὲ ὀφθαλ[μο]ὶ πηρῶν διὰ χεῖρὸς <αὐτοῦ> ἀνοιγόμενοι, οὐ[δὲ παραλ]ελυμένα σώματα διὰ φωνῆς αὐ[τοῦ ἀναπηγνύ]μενα, οὐδὲ τὸ καινότερόν σε ἐ[δυσώπη]ς] εν σημείον, νεκρὸς ἐκ μνημείου

умреш“?¹⁰⁵ „А ја – говори Израил, убих Господа“. Зашто? „Јер је требало да пострада.“¹⁰⁶ Обманујеш се, Израилу, о Господњој жртви тако мудрујући.

75. Требало је да пострада – али не од тебе. Требало је да обешчашћен буде – али не од тебе. Требало ја да осућен буде – али не од тебе. Требало је да обешен буде (= разапет) – али не десницом твојом.¹⁰⁷

76. Каквим гласом, Израилу, треба да завапиш Господу: „О Владико! Ако је и било потребно да Син Твој пострада и ако је таква била воља Твоја, нека пострада – али не од мене, нека пострада од иноплеменика,¹⁰⁸ сућен нека буде од необрезаних, тиранска десница нека Га распне – а не моја!“

77. А ти Израилу, не завапи тако Богу, Жртву очишћења не принесе Владици, не смути се од дела Његових.

78. Није те посрамила ни суха рука телу повраћена,¹⁰⁹ ни очи слепе,¹¹⁰ Његовом руком отворене, ни тело одузето, гласом његовим подигнуто.¹¹¹ Ни најновије те знамење није посрамило, мртава четвородневни када је из гроба подигнут.¹¹² А ти си, пренебрег-

¹⁰⁵ Уп. Јер. 7, 6; 22, 3.

¹⁰⁶ Уп. Мт. 16, 21, Лк. 24, 26.

¹⁰⁷ Уп. Пнз. 2, 66.

¹⁰⁸ Уп. Јн. 18, 31; 19, 6.

¹⁰⁹ Уп. Мт. 12, 9–13.

¹¹⁰ Уп. Мт. 9, 27–31.

¹¹¹ Уп. Лк. 5, 18–26.

¹¹² Уп. Јн. 11, 1–44.

ἐγειρό]μενος ἤδη τεσσάρων [ἡμερῶν].

79. [Σὺ μὲν οὖν ταῦτα πα[ραπεμφάμενος ἐσπέρας ἐπὶ τὴν] [τοῦ κυρίου σφαγὴν ἡτοίμασας αὐτῶ ἦλους ὄξεις καὶ μάρτυρας ψευδεῖς καὶ βρόχους καὶ] μάλιστα καὶ ὄξος καὶ] [χόλην καὶ μάχαιραν καὶ θλίψιν ὡς [ἐπὶ φόνιον ληστήν]. Ἐπενεγκῶν γὰρ αὐτῶ κ[αὶ μάλιστα τῶ] σώματι καὶ ἄκανθαν τῆ κεφ[αλῇ αὐτοῦ καὶ] τὰς καλὰς αὐτοῦ χεῖρας ἔδησας, αἴ[ῖ σε ἔπλα]σαν ἀπὸ γῆς, καὶ τὸ καλὸν αὐτοῦ [ἐκείνο] στόμα τὸ ψωμίσαν σε ζωὴν, ἐψώμ[ισας] χολήν, καὶ ἀπέκτεινάς σου τὸν κύριον ἐν τῇ μεγάλῃ ἑορτῇ.

80. Καὶ σὺ μὲν ἦσθα εὐφραϊνόμενος, ἐκεῖνος δὲ λιμώτων. Σὺ ἔπινες οἶνον καὶ ἄρτον ἦσθιες, ἐκεῖνος δὲ ὄξος καὶ χολήν. Σὺ ἦσθα φαιδρὸς τῶ προσώπῳ, ἐκεῖνος δὲ ἐσκυθρώπαζεν. Σὺ ἦσθα ἀγαλλιώμενος, ἐκεῖνος δὲ ἐθλίβετο. Σὺ ἔψαλλες, ἐκεῖνος δὲ ἐκρίνετο. Σὺ ἐκέλευες, ἐκεῖνος 'δὲ' προσηλοῦτο. Σὺ ἐχόρευες, ἐκεῖνος δὲ ἐθάπτετο. Σὺ μὲν ἐπὶ στρωμνῆς μαλακῆς

нувши све то, Вечером [спремао] за заклање Господа.

79. Приготовио си Му оштре клинце¹¹³ и лажно сведочење,¹¹⁴ свезе¹¹⁵ и ударце,¹¹⁶ оцат¹¹⁷ и жуч, мач¹¹⁸ и муку, као за разбојника убицу.¹¹⁹ Јер [ти] ране нанесе телу Његовом, и трње си ставио на главу Његову,¹²⁰ и свезао си добре руке Његове,¹²¹ што те од земље створише,¹²² и добра си уста Његова, што те животом појише, напојио жучи,¹²³ и на велики си празник Господа свога убио.¹²⁴

80. Ти си се веселио – Он је страдао;¹²⁵ ти си пио вино и хлеб јео – Он оцат и жуч;¹²⁶ ти си имао весело лице – Он помрачено; ти си се радовао – Он је туговао; ти си певао – Он је био осуђен; ти си заповедао – Он је био распет;¹²⁷ ти си играо – Он је био погребен; ти си лежао на мекој постели¹²⁸ – Он у гробу и плаштаници;

¹¹³ Уп. Јн. 20, 20, 25.

¹¹⁴ Уп. Мт. 26, 59–62.

¹¹⁵ Уп. Мт. 27, 2; Јн. 18, 12.24.

¹¹⁶ Уп. Мт. 27, 26; Јн. 19, 1.

¹¹⁷ Уп. Пс. 69, 22; Мт. 27, 34.

¹¹⁸ Уп. Мт. 26, 47.55.

¹¹⁹ Уп. Мт. 26, 55.

¹²⁰ Уп. Мт. 27, 29; Јн. 19, 2.

¹²¹ Уп. Мт. 27, 2.

¹²² Уп. Пост. 2, 7.

¹²³ Уп. Пс. 69, 22; Мт. 27, 34.

¹²⁴ Према мишљењу Св. Мелитона, Христос је умро 15. нисана на јеврејску Пасху. По другом рачунању, какво налазимо код Аполинарија, Христос је умро 14. нисана.

¹²⁵ Ам. 6, 4–6.

¹²⁶ Уп. Пс. 69, 22; Мт. 27, 48.34.

¹²⁷ Уп. Лк. 20, 21; Јн. 20, 25.

¹²⁸ Уп. Ам. 6, 4.

ἦσθα κατακείμενος, ἐκεῖνος δὲ ἐν τᾷ φῶ καὶ σοφῶ.

81. Ὁ Ἰσραὴλ παράνομε, τίδῃ τοῦτο ἀπηργάσω τὸ καινὸν ἀδίκημα, καινοῖς ἐμβαλὼν σου τὸν κύριον πάθεισιν, τὸν δεσπότην σου, τὸν πλάσαντά σε, τὸν ποιήσαντά σε, τὸν τιμήσαντά σε, τὸν Ἰσραὴλ καλέσαντά σε;

82. Σὺ δὲ Ἰσραὴλ οὐχ εὐρέθης, οὐ γὰρ εἶδες τὸν θεόν, οὐκ ἐνόησας τὸν κύριον, οὐκ ἤδεις, ὦ Ἰσραὴλ, ὅτι οὗτός [ἐς] τιν ὁ πρωτότοκος τοῦ θεοῦ, ὁ πρὸ ἑωσφόρου γεννηθείς, ὁ τὸ φῶς ἐπαν' ἀστήσας, ὁ τὴν ἡμέραν λαμπρύνας, ὁ τὸ σκότος διακρίνας, ὁ τὴν πρώτην βαλβίδα πηξας, ὁ κρεμάσας τὴν γῆν, ὁ σβέσας ἄβυσσον, ὁ ἐκτείνας τὸ στερέωμα, ὁ κοσμήσας τὸν κόσμον,

83. ὁ τοὺς ἐν οὐρανῶ ἀρμόσας ἀστέρους, ὁ τοὺς φωστῆρας λαμπρύνων, ὁ τοὺς ἐν οὐρανῶ ποιήσας ἀγγέλους, ὁ τοὺς ἐκεῖ πηξας θρόνους, [ὁ τὸν ἐπὶ γῆς ἀναπλασάμενος ἄνθρωπον]. [Οὗτος ἦν ὁ ἐκλεξάμενός σε] [καὶ καθοδηγήσας σε] [ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ ἐπὶ τὸν Νῶε], [ἀπὸ τοῦ Νῶε ἐπὶ τὸν Ἀβραάμ], ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ ἐπὶ τὸν Ἰσάκ] καὶ τὸν Ἰακώβ καὶ τοὺς [ἰβ' πατριάρχους].

81. О Израилу безакони, зашто ту нову неправду учини,¹²⁹ новим страдањима подвргнувши твога Господа, Владика твога, који те је саздао, који те је узвеличао, који те је Израилем назвао?¹³⁰

82. Ниси се показао Израилем, јер ниси Бога видео,¹³¹ ниси спознао да је Он прворођени Божији,¹³² који је пре данице рођен,¹³³ који је свет створио, који је дан просветлио, који је таму разделио,¹³⁴ који је прву границу поставио, који је земљу обесио,¹³⁵ који је бездан угасио,¹³⁶ који је распростра небески свод,¹³⁷ који је васељену украсио.¹³⁸

83. Који је звезде небеске устројио, који је светила зажегао, који је анђеле на небу створио, који је престоле тамо поставио, који је на земљи човека створио. Он је Тај који је тебе одабрао, који те је водио, од Адама до Ноја, од Ноја до Авраама, од Авраама до Исаака и до Јакова, и дванаесторице патријараха.

¹²⁹ Мих. 6, 3–4.

¹³⁰ Пост. 32, 29; 35, 10.

¹³¹ Уп. Пост. 32, 31. Овакву етимологију имена Израил предлаже Филон Александријски а налазимо је код многих Отаца Цркве и древних црквених писаца: Св. Иринеј Лионски, *Прошив јереси* 4, 20, 1; Св. Иполит, *Тумачење Посишања*, фраг. 16; Ориген, *Тумачење Јовановој Јеванђеља* 1, 31.

¹³² Уп. Јевр. 1, 6. Код апологета је овај назив – „прворођени“ – био кључ за разумевање односа Оца и Сина. В. нпр. Јустин, *Прва аилологија* 23, 2; 33, 6; 46, 2;

¹³³ Уп. Пс. 110, 3. Овакво поређење налазимо и код других апологета, на пример код Јустина, *Прва аилологија* 45, 4; Иринеј, *Доказ* 43, Тертулијан, *Прошив Праксеја* 7, 2; 11, 3.

¹³⁴ Уп. Пост. 1, 3–5; Пс. 136, 7–9.

¹³⁵ Пост. 1, 6–9.

¹³⁶ Пост. 1, 2.

¹³⁷ Пост. 1, 6–8; Пс. 136, 6.

¹³⁸ Сир. 16, 27.

84. Οὗτος ἦν ὁ καθοδη[γήσας σε εἰς Αἴγυπτον καὶ διαφυλάξας σε [κάκε] ἰ διαθρεψάμενος. Οὗτος ἦν ὁ φω[ταγω] γήσας σε ἐν στύλω, καὶ σκεπάσας [σε] ἐν νεφέλῃ, ὁ τεμῶν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ [δι]αγαγῶν σε καὶ τὸν ἐχθρόν σου ἀποσκεδάσας.

85. Οὗτός ἐστιν ὁ ἐξ οὐρανοῦ σοι μαννοδοτήσας, ὁ ἐκ πέτρας σε ποτίσας, ὁ ἐν Χωρήβ σοι νομοθετήσας, ὁ ἐν γῆ σοι κληροδοτήσας, ὁ ἐξαποστείλας σοι τοὺς προφήτας, ὁ ἐξεγείρας σου τοὺς βασιλεῖς.

86. Οὗτός ἐστιν ὁ πρὸς σε ἀφικόμενος, ὁ τοὺς πάσχοντάς σου θεραπεύσας καὶ τοὺς νεκρούς σου ἀναστήσας. Οὗτός ἐστιν εἰς ὃν ἠσέβησας. Οὗτός ἐστιν εἰς ὃν ἠδίκησας. Οὗτός ἐστιν ὃν ἀπέκτεινας. Οὗτός ἐστιν ὃν ἀπηργυρίσω ἀπαιτήσας παρ' αὐτοῦ τὰ δίδραχμα ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ.

87. Αἰχάριστε Ἰσραήλ, δεῦρο, καὶ κριθῆτι πρὸς με περὶ τῆς ἀχαριστίας σου. Πόσου ἀνετιμήσω τὸ ὑπ' αὐτοῦ καθοδηγηθῆναι; Πόσου ἀνετιμήσω τὴν τῶν πατέρων σου ἀνεύρεσιν; Πόσου ἀνετιμήσω τὴν εἰς Αἴγυπτον

84. Он те је у Египат одвео, и сачувао те тамо и нахранио, и Он је пред тобом ходио у стубу огњеноме, и Он те је облаком покрио, и Он је поделио Црвено море, и Он те је провео, и Он је непријатеља твога развејао.

85. Он ти ману с неба даде,¹³⁹ из стене те напоји,¹⁴⁰ на Хориву ти Закон даде,¹⁴¹ даде ти земљу у наслеђе.¹⁴² Послао ти је пророке,¹⁴³ цареве ти подигао.¹⁴⁴

86. Он је теби пришао, исцеливши твоја страдања и твоје мртве васкрснвши. Он је Тај, кога си унизио, Он је Тај, кога си оклеветао, Он је Тај, кога си убио, Он је Тај, кога си оглобио, две драхме тражећи за главу Његову.¹⁴⁵

87. Неблагодарни Израилу, приђи и суди се преда мном за неблагодарност твоју!¹⁴⁶ Колико си проценио да вреди што те је водио? Колико си проценио да вреди изабрање отаца твојих? Колико си проценио да вреди одла-

¹³⁹ Изл. 16, 4–35; Пс. 78, 24; 1. Кор. 10, 3.

¹⁴⁰ Изл. 17, 4–7; 1. Кор. 10, 4.

¹⁴¹ Изл. 19–31.

¹⁴² Пс. 78, 55; 135, 2.

¹⁴³ Мт. 23, 24.

¹⁴⁴ 1. Сам. 8, 5.

¹⁴⁵ Мт. 17, 24–27; Како се може видети из 2. Дн. 24, 6 и 2. Сам. 12, 12 и Нем. 10, 33, код Јевреја се био усталио обичај да сваки јеврејски мушкарац који напуни двадесет година плаћа сваке године две драхме за потребе Храма и богослужења. Према Св. Теофилаку Охридском (*Тумачење Св. Јеванђеља од Маџеја*, Манастир Високи Дечани, 1996, стр. 177), Бог је себи посветио племе Левијево. Оно је бројало 22000 док је прворођених синова свих осталих племена било 22283 (Пнз. 3, 43–50). Зато је Бог одредио да се свештеницима дају две драхме за сваког новорођеног који прелази број племена Левијевог. Од тада се усталио обичај да сваки прворођени син плаћа ове две драхме, па је то тражено и од Господа.

¹⁴⁶ Мих. 6, 1.

κάθοδον καὶ τὴν ἐκεῖ διατροφήν διὰ τοῦ καλοῦ Ἰωσήφ;

88. Πόσου ἀνετιμήσω τὰς δέκα πληγὰς; Πόσου ἀνετιμήσω τὸν νυκτερινὸν στῦλον καὶ τὴν ἡμερινὴν νεφέλην καὶ τὴν δι' Ἐρυθρᾶς διάβασιν; Πόσου ἀνετιμήσω τὴν ἐξ οὐρανοῦ μαννοδοσίαν καὶ τὴν ἐκ πέτρας ὕδροπαροχίαν καὶ τὴν ἐκ Χωρήβ νομοθεσίαν καὶ τὴν ἐκ γῆς [κλ] ἡρονομίαν καὶ τὰς ἐκεῖ δωρεάς;

89. [Πόσου] ἀνετιμήσω τοὺς πάσχον[τας] οὓς αὐτὸς παρῶν ἐθεράπευσεν; [Τίμησαί] μοι τὴν ξηρὰν χεῖρα ἣν ἀ[ποκατέστ]ησεν τῷ σώματι.

90. Τίμησαί μοι τοὺς ἐκ γενετῆς τυφλοὺς [οὓς διὰ φωνῆς ἐφωταγώγησεν]. [Τίμησαί μοι τοὺς κεκίμενους νεκροὺς] [οὓς ἐκ μνημείου] ἀνέστησεν γ' δὴ δ' [ἡμέρων]. Ἀτίμητοι αἱ παρ' αὐτοῦ σοι δωρεαί. Σὺ δὲ ἀτίμως ἀνταπ[έδωκας εἰς αὐτὸν] τὰς ἀχαριστίας ἀνταποδ[οὺς αὐτῶ] κακὰ ἀντὶ καλῶν καὶ θλίψιν [ἀντὶ] χαρᾶς καὶ θάνατον ἀντὶ ζωῆς, [ὑπέρ] οὗ καὶ ἀποθανεῖν σε ἔδει.

91. Εἶτα ἐὰν μέ[n] ἔθλους ἀρπαγῆ βασιλεὺς ὑπὸ ἐχ[θρῶν], δι' αὐτὸν πόλεμος συνίσταται, δι' αὐτ[ὸν] τεῖχος ῥήγγυται, δι' αὐτὸν πόλις ἀναρπάζεται, δι' αὐτὸν λύτρα πέμπεται, δι' αὐτὸν πρέσβεις ἀποστέλλονται ἵνα λημφθῆ ἢ ἵνα εἰς ζωὴν ἀναπεμφθῆ ἢ ἵνα νεκρὸς ταφῆ.

зак у Египат и храна дата ти преко доброг Јосифа?¹⁴⁷

88. Колико вреди десет зала?¹⁴⁸ Колико си проценио стуб ноћни и облак дневни¹⁴⁹ и прелазак преко Црвеног мора?¹⁵⁰ Колико цениш мάνу с неба? Колико воду из стене? На Хориву Закон што ти је дат, обећање земље у наслеђе и тамошње дарове?

89. Колико оне што су страдали цениш које Он исцели док је с тобом био? Процени ми [колико вреди] рука суха телу присаједињена.

90. Дај цену за слепе од рођења¹⁵¹ које Он гласом својим приведе светлу. Дај цену за оне што мртви лежаше¹⁵² које Он из гроба подиже након три и четири дана.¹⁵³ Бесцени су дарови Његови теби, а ти презревши их. Неблагодарношћу си Му узвратио, зло си Му за добро дао, печал уместо радости, смрт уместо живота због чега је било нужно да умреш.

91. Када цара народа ухвате непријатељи за њега се рат отпочиње, зидови се руше, град се осваја, откупнина се даје, посланици се шаљу да би га узели, да би га живог вратили или мртвог покопали.

¹⁴⁷ Пост. 13, 21.

¹⁴⁸ Изл. 7, 14–12.36.

¹⁴⁹ Изл. 13, 21.

¹⁵⁰ Изл. 14–15.

¹⁵¹ Мт. 9, 27; 11, 5; 15, 30; Јн. 9, 1; 11, 37.

¹⁵² Мт. 11, 5.

¹⁵³ Јн. 11, 5.

92. Σὺ δὲ ἐναντίον κατὰ τοῦ [κυρίου] σου ἤνεγκας ψῆφον. Ὅν γὰρ τὰ ἔθνη προσεκύνει καὶ ἀκρόβυστοι ἐθαύμαζ[ον] καὶ ἀλλόφυλοι ἐδόξαζον, ἐφ' ᾧ καὶ Πιλάτος ἐνίψατο τὰς χεῖρας, σὺ τοῦτον ἀπέκτεινας ἐν τῇ μεγάλῃ ἑορτῇ.

93. Τοιγαροῦν πικρά σοι ἡ τῶν ἀζύμων ἑορτή, καθὼς σοι γέγραπ[ται]: „Ἐδεσθε ἀζυμα μετὰ πικρίδων.“ [Πι]κροί σοι ἦλοι οὗς ὠξυνας, Πικρά σοι [γλῶσ]σα ἦν παρώξυνας. Πικροί σοι ψευδο[μάρ]τυρες οὗς ἔστησας. Πικροί σοι βρόχοι οὗς ἠτοίμασας. Πικραί σοι μάλιστα ἄς ἔπλεξας. Πικρός σοι Ἰούδας ὃν ἐμισθοδότησας. Πικρός σοι Ἡρώδ[ης] ᾧ ἐξηκολούθησας. Πικρός σοι Κα[ϊά]φας ᾧ ἐπέισθης. Πικρά σοι χολή ἦν ἐσοκ[εῦ]σας. Πικρόν σοι ὄξος ὃ ἐγεώργ[η]σας. Πικρά σοι ἄκανθα ἦν ἤμησας. [Πι]κραι σοι χεῖρες ἄς ἤμαξας. Απ[έ]κτεινάς σου τὸν κύριον ἐν μέσῳ Ἱερο[υ]σαλήμ].

94. Ἀκούσατε πᾶσαι αἱ πατ[ριαι] τῶν ἐθνῶν καὶ ἴδετε [Καινὸς φόνος γέ]γονεν ἐν μέσῳ Ἱερουσαλήμ], [ἐν πόλει νομικῇ], [ἐν πόλει Ἑβραϊκῇ], [ἐν πόλει προφητικῇ], [ἐν πόλει δικαία νομιζομένῃ]. [Καὶ τίς πεφόνευται]; [Τίς δὲ ὁ φονεύς]; [Εἰπεῖν αἰ]δοῦμαι κα[ὶ] λέγ[ειν] εἰν [ἀναγκάζομαι]. [Εἰ] μὲν γὰρ νύκτωρ [γεγόνει ὁ φόνος] ἢ ἐπ' ἐρημίας ἦν ἐσφα[γ]μένως], [σιγᾶν] εὐχρηστον ἦν· νῦν δὲ ἐ[πὶ] μέση]ς πλατείας καὶ πόλεως, ἐν μέσῳ [πόλεως] πάντων ὁρώντων γέγονεν [δικαί]ου ἄδικος φόνος.

95. Καὶ οὕτως ὑψοῦ[ται] ἐ[πὶ] ξύλου καὶ τίτλος πρόσκει[ται] τὸν

92. А ти си глас свој подигао на Господа твога¹⁵⁴ коме су се племена поклонила, необрезани се удивили, народи Га прославили,¹⁵⁵ ради кога је Пилат руке опрао,¹⁵⁶ а ти си Га на велики празник убио.

93. Због тога ти је горак празник пресних хлебова како је написано: „С хлебом пресним и земљем горким нека једу.“¹⁵⁷ Горки су клинови твоји зашиљени, горак је језик твој заострен. Горки су твоји лажни сведоци што их постави, горке су шибе које си припремио, горке су ране које си нанео, горак је Јуда коме си плату дао, горак је Ирод за којим си кренуо, горак је Кајафа коме си поверовао, горка жуч коју си припремио, горак је оца који си направио, горко трње које си одрезао, горке су ти руке које си крвљу упрљао, убивши свога Господа посред Јерусалима.

94. Послушајте сви народи и видите: ново се убиство у Јерусалиму зби, у граду закона, у граду Јевреја, у граду пророка, у граду који се праведним сматра. И ко је убијен, и ко је убица? Стид ме је рећи, али сам присиљен да говорим. Јер да се убиство ноћу догодило, или да је у пустињи заклан, лако би било ћутати. А овде се на ширини, на сред града и пред очима свих збило неправедно убиство Праведника.

95. Тако је Он на дрво уздигнут и натпис је постављен који

¹⁵⁴ Мт. 26, 59–66.

¹⁵⁵ Мт. 8, 5–13; Јн. 15, 20.

¹⁵⁶ Мт. 27, 24.

¹⁵⁷ Изл. 12, 8.

πεφονευμένον σημαίνων. Τίς [οὔτ]ος; Τὸ εἰπεῖν βαρὺ καὶ τὸ μὴ εἰπεῖν φοβερώτερον. Πλὴν ἀκούσατε τρέμοντες δι' ὃν ἐτρόμησεν ἡ γῆ

96. Ὁ κρεμάσας τὴν γῆν κρέματαί. Ὁ πῆξας τοὺς οὐρανοὺς πέπεκ[ται]. Ὁ στηρίξας τὰ πάντα ἐπὶ ξύλου ἐστήρικται. Ὁ δεσπότης παρὺβρισται. Ὁ θεὸς πεφόνευται. Ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ ἀνήρεται ὑπὸ δεξιᾶς Ἰσραηλιτίδος.

97. Ὡ φόνου καινοῦ, ὃ ἀδικίας καινῆς. Ὁ δεσπότης παρεσχημάτισται γυμνῶ τῷ σώματι καὶ οὐδὲ περιβολῆς ἠξιώται ἵνα μὴ θεαθῆ. Διὰ τοῦτο οἱ φωστήρες ἀπεστράφησαν καὶ ἡ ἡμέρα συνεσκότασεν, ὅπως κρύψῃ τὸν ἐπὶ ξύλου γεγυμνωμένον, οὐ τὸ τοῦ κυρίου σῶμα σκοτιζῶν, ἀλλὰ τοὺς τούτων ἀνθρώπων ὀφθαλμούς.

98. Καὶ γὰρ τοῦ λαοῦ μὴ τρέμοντος ἔτρεμεν ἡ γῆ. Τοῦ λαοῦ μὴ φοβηθέντος ἐφοβήθησαν οἱ οὐρανοί. Τοῦ λαοῦ μὴ περιεσχισμένου περιεσχίσατο ὁ ἄγγελος. Τοῦ λαοῦ μὴ κωκύσαντος „ἐβρόντησεν ἐξ οὐρανοῦ κύριος, καὶ ὕψιστος ἔδωκεν φωνήν“.

99. Διὰ τοῦτο, ὢ Ἰσραὴλ, ἐπὶ τοῦ κυρίου οὐκ ἐτρό[μη]σας, ἐπὶ τοῦ κυρίου οὐκ ἐφοβήθ[ης], [ἐπὶ τ]οῦ κυρίου οὐκ ἐκώκυσας, ἐπὶ τῶν π[ρω]τοτόκων σου ἀ]νεκώκυσας, ‘ἐπὶ’ τοῦ κρεμαμέν[ου] κυρίου οὐ π[ε]ριεσχίσω ἐπὶ τῶν πεφονευμένων σου

убијенога означава. Ко је Он? Тешко је речено не рећи теже; зато слушајте, дрхтећи пред Оним пред киме земља дрхти.

96. Онај који је земљу обе-сио је обешен, који је земљу ра-запео је разапет, који је васељену приковао је прикован, Владика – ожалосћен, Бог – убијен,¹⁵⁸ Цар Израиљев – десницом израиљ-ском погубљен.

97. О новогa убиства, о но-ве неправде! Владика свој изглед мења, Његово се тело обнажује и одеће се не удостојава. Да га не видимо, зато се светила окренуше и дан потамне, да сакрију на др-вету обнаженог. И не потамне те-ло Господње него се очи тих људи помрачише.

98. Јер народ не задрхта, ал’ задрхта земља. Када се народ не препаде препадоше се небеса. На-род не растрже одећу своју, рас-трже је анђеο.¹⁵⁹ Кад народ није заплакао „загрме с неба Господ и Вишњи даде глас свој“.¹⁶⁰

99. Зато – о Израиљу, ниси уз-дрхтао ради Господа, ниси се по-бојао ради Господа, ниси заридео ради Господа, ниси заплакао због првородних твојих, ниси се ожа-лостио због обешеног Господа. За Њим убијеним ниси раздро хаљи-

¹⁵⁸ Ове речи Св. Мелитона представљају једно од најстаријих сведочанстава употребе тзв. „теопасхитских“ израза.

¹⁵⁹ Реч је о древном обичају да се одећа поцепа, раздере те да се тако изрази туга за неким. Народ није пожалио Христа распетога, није за Њим „раздерао“ одећу, али је то учинио анђеο.

¹⁶⁰ Пс. 17, 14, према LXX. Користили смо превод Еп. Атанасија (Јевтића), *Псалтир са девети библијских пѣсама*, Врњачка Бања 2000.

περιεσχίσω· Ἐγκατέλι[πες τὸν κύριον], [οὐ]χ εὐρέθης ὑπ' αὐ[τοῦ]. [Ἡδάφισας τὸν κύριον], [ἠδαφίσθης χαμαί]. [Καὶ σὺ μ]έν [κείσαι νεκρός],

100. [ἐκεῖνος] δὲ ἀνέστη ἐκ ν[εκρῶν] [καὶ ἀνέβη εἰς τὰ ὑψηλὰ τῶν] οὐρανῶν. Κύριος, ἐνδυ[σάμενος τὸν ἄν]θρωπον, καὶ παθὼν διὰ τὸν πᾶσχον] τα, καὶ δεθεις διὰ τὸν κρ[ατούμενον], καὶ κριθεις διὰ τὸν κατά[δικον], [καὶ] ταφεις διὰ τὸν τεθαμμέν[ον],

101. [ἀνέ]στη ἐκ νεκρῶν καὶ ταύτην [ἐβόησεν] τὴν φωνήν „Τίς ὁ κρινόμε[νος πρὸς] με; Ἀντιστήτω μοι.’ Ἐγὼ τὸν κατά[δικον ἀπέ]λυσα. Ἐγὼ τὸν νεκρ[ὸν] ἐζωοποίησα. Ἐγὼ τὸν τεθαμμ[ένον] ἀνίστημι.

102. Τίς ὁ ἀντιλέγων μοι; Ἐγὼ, φησίν, ὁ Χριστός, ἐγὼ ὁ καταλύσας τὸν θάνατον καὶ θριαμβεύσας τὸν ἐχθρὸν καὶ καταπατήσας τὸν ἄδην καὶ δῆσας τὸν ἰσχυρὸν καὶ ἀφαρπάσας τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰ ὑψηλὰ τῶν οὐρανῶν, ἐγὼ, φησίν, ὁ Χριστός.“

103. „Τοίνυν δεῦτε πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῶν ἀνθρώπων αἱ ἐν ἁμαρτίαις πεφυραμένοι, καὶ λάβετε ἄφεσιν ἁμαρτημάτων. Ἐγὼ γὰρ εἰμι ὑμῶν ἡ ἄφεσις, ἐγὼ τὸ πάσχα τῆς σωτηρίας, [ἐγὼ ὁ] ἄμνος ὁ ὑπὲρ ὑμῶν σφαγείς, ἐγὼ τὸ λ[ύτρον] ὑμῶν, ἐγὼ ἡ ζωὴ ὑμῶν, ἐγὼ ἡ ἀνάστασις ὑμῶν, ἐγὼ τὸ φῶς ὑμῶν, ἐγὼ ἡ σω[τηρία] ὑμῶν, [ἐγὼ] ὁ βασιλεὺς [ὑμῶν]. Ἐγὼ ὑμᾶς ἀνάγω εἰς τὰ ὑψηλὰ τῶν οὐρανῶν. Ἐγὼ ὑμῖν δεῖξω [τὸν] ἀπ’ αἰώνων πατέρα. Ἐγὼ ὑμᾶς ἀν[αστή]σω διὰ τῆς ἐμῆς δεξιᾶς.“

104. Οὗτός ἐστιν ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ π[λάσας] ἐν ἀρχῇ τὸν ἄνθρωπον, ὁ διὰ νόμου [καὶ προ]φητῶν κηρυσσόμενος, ὁ [ἐν παρθέ]νῳ σαρκωθείς, ὁ ἐπὶ ξύλ[ῳ] κρεμασθείς, ὁ εἰς γῆν ταφείς,

не своје као за својим убијенима. Господа си оставио и Он те не нађе. Убио си Господа а ти си [сада] убијен, ти мртав лежиш.

100. А Он је из мртвих васкрсао и на висине небеске се уздигао Господ, у човека оденут. Пострада ради страдајућег и свезан би ради држаног, и суђен ради осуђеног [на смрт], и погребен ради покопаног.

101. Васкрсе из мртвих и таквим гласом повика: „Ко се са мном спори, ко ми се противи Ја сам осуђеног ослободио, Ја мртвога оживотворио, погребенога васкрсао.

102. Ко је тај који ми противречи? Ја – говори Христос, Ја сам смрт разрушио, Ја сам победио непријатеља, Ја сам ад уништио, Ја сам свезао силнога, и човека на небеске висине уздигао. Ја – говори Христос.“

103. „Тако приђите све скупине људи да добијете отпуштење грехова. Ја сам ваше отпуштење, Ја – пасха спасења, Ја – јагње заклано за вас, Ја – искупљење ваше, Ја – васкрсење ваше, Ја – светлост ваша, Ја – спасење ваше. Ја – цар ваш, Ја вас узводим на висине небеске. Ја вам показујем превечнога Оца. Дајем вам да станете Мени с десне стране.“

104. Он је створио небо и земљу и на почетку саздао човека. Проповедан кроз Закон и пророке, од Дјеве оваплоћен, на дрво прикован, у земљу погребен, из

ὁ ἐκ νεκρῶν ἀνασταθείς, καὶ ἀνελθὼν εἰς
[τὰ ὑψηλὰ τῶν οὐρανῶν], [ὁ καθηήμενος ἐν
δεξιᾷ τοῦ πατρὸς], [ὁ ἔχων ἐξουσίαν πάντα
κρῖναι 'καὶ' σῶζειν] [δι' οὗ ἐποίησεν ὁ πατήρ
τὰ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι αἰῶνων].

105. [Οὗτός ἐστιν „τὸ 'Α' καὶ τὸ 'Ω'"]
[Οὗτός ἐστιν „ἀρχὴ καὶ τέλος"]¹⁶¹, [– ἀρχὴ
ἀνεκδιήγητος καὶ τέλος ἀκατάλημπτον]
–. [„Οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός.“ [Οὗτός ἐστιν
ὁ βασιλεύς]. [Οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς], [οὗτος
'ὁ' στρατηγός], [οὗτος ὁ κύριος], [οὗτος ὁ
ἀναστάς ἐκ νεκρῶν], [οὗτος ὁ καθηήμενος
ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς]. [Φορεῖ τὸν πατέρα
καὶ ὑπὸ τοῦ πατρὸς φορεῖται], [„ὡς ἡ δόξα
καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν“].

мртвих васкрсао и узневши се на
висине небеске седе с десне стра-
не Оца, имајући власт да свима
суди и спаси, кроз кога је Отац
све створио од почетка века.

105. Он је Алфа и Омега, Он
је почетак и крај. Почетак не-
исказиви и крај несхватљиви,¹⁶¹
Он је Христос, Он је Цар, Он
је Исус. Он – Војвода, Он – Го-
спод, Он – васкрсли из мртвих,
Он – који седи с десне стране
Оца, носи Оца и од Оца је но-
шен, Њему слава и држава ва-
век. Амин.

Изворник: Μελίτωνος, *Περὶ Πάσχα*,
Musaios 2001, Release A.

Превод са старогрчког и коментари:
Александар Ђаковац

* * *

Библиографија

Bonner, C. (1938), „Two Problems in Melito's Homily on the Passion“, *The Harvard Theological Review*, Vol. 31, No. 2 (Apr., 1938), 175–190.

Bonner, C. (1939), „A Coptic Fragment of Melito's Homily on the Passion“, *The Harvard Theological Review*, Vol. 32, No. 2 (Apr., 1939), 141–142.

Cantalamessa, R. (1963), „Méliton de Sardes. Une christologie antignostique du IIe siècle“, *Revue des Sciences Religieuses* XXXVII, 1–26.

Cohick, L. (1998), „Melito of Sardis's 'PERI PASCHA' and Its 'Israel'“, *The Harvard Theological Review*, Vol. 91, No. 4 (Oct., 1998), 351–372.

¹⁶¹ Речи „почетак и крај“, ἀρχὴ καὶ τέλος имају овде дубље значење, пошто ἀρχὴ означава апсолутни почетак пре кога нема никаквог вида постојања. Дакле, Христос је почетак свега у апсолутном смислу, тј. Он је онај кроз кога и ради Кога је све створено. У том смислу Он је и τέλος, односно крај, у смислу да је Он испуњење смисла свега што постоји, „да буде Христос све у свему“.

Drobner, H. (1982), „Jahre Forschung zu Melito von Sardes (1965–1980). Eine kritische Bibliographie“, *Vigiliae Christianae*, Vol. 36, No. 4 (Dec., 1982), 313–333.

Hall, S. G. (2013), „Melito Peri Pascha: Corrections and Revisions“, *The Journal of Theological Studies*, NS, Vol. 64, Pt 1, 105–110.

Hawthorne, G. F. (1972), „Christian Baptism and his Contribution of Melito of Sardis“, David E. Aune, ed., *Studies in the New Testament and Early Christian Literature: Essays in Honor of Allen P. Wikgren*, Leiden: Brill, 241–251.

Kraabel, A. T. (1971), „Melito the Bishop and the Synagogue at Sardis: Text and Context“, D. G. Mitten, et al., eds., *Studies Presented to George M. A. Haufmann*, Mainz: Verlag Philipp von Zabern, 77–85.

Kraft, R. A. (1961), „Barnabas' Isaiah Text and Melito's Paschal Homily“, *Journal of Biblical Literature*, Vol. 80, No. 4 (Dec., 1961), 371–373.

Manis, A. M. (1987), „Melito of Sardis: Hermeneutic and Context“, *Greek Orthodox Theological Review* 32.4, 387–401.

Norris, F. W. (1986), „Melito's Motivation“, *Anglican Theological Review*, Vol. 68, 16–24.

Peterson, E. (1952), „Ps. Cyprian, Adversus Iudæos und Melito von Sardes“, *Vigiliae Christianae*, Vol. 6, No. 1 (Jan., 1952), 33–43.

Quasten, J. (1995), *Patrology*, Vol. I, Christian Classics, 242–247.

Smit Sibinga, J. (1970), „Melito of Sardis. The Artist and His Text“, *Vigiliae Christianae*, Vol. 24, No. 2 (May, 1970), 81–104.

Šagi-Bunić, T. J. (1971), *Povijest kršćanske literature, Prvi svezak*, Zagreb, 315–324.

Werner, E. (1966), „Melito of Sardes, the First Poet of Deicide“, *Hebrew Union College Annual*, Vol. 37, 191–210.

Wifstrand, A. (1948), „The Homily of Melito on the Passion“, *Vigiliae Christianae*, Vol. 2, No. 4 (Oct., 1948), 201–223.

Wilken, R. L. (1976), „Melito, the Jewish Community in Sardis, and the Sacrifice of Isaac“, *Theological Studies*, Vol. 37, 53–69.

Winslow, D. F. (1982), „The Polemical Christology of Melito“, *Studia Patristica* 17, 765–776.

Zuntz, G. (1952), „Melito: Syriac?“, *Vigiliae Christianae*, Vol. 6, No. 4 (Dec., 1952), 193–201.

Св. Теофилакт Охридски (1996), *Тумацење Св. Јеванђеља од Маџеја*, Манастир Високи Дечани.

Примљено: 15. 7. 2015.

Одобрено: 10. 8. 2015.